

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Postavení žen v římském právu

Sabina Rybářová

Plzeň 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni

dne 12. 04 2020

Sabina Rybářová

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. JUDr. Miroslavovi Černému, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Sabina RYBÁŘOVÁ**
Osobní číslo: **R17B0102P**
Studijní program: **B6804 Právní specializace**
Studijní obor: **Veřejná správa**
Téma práce: **Postavení žen v římském právu**
Zadávací katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

Obsah: Úvod 1. Přehled vývoje právního postavení ženy 2. Způsobilost ženy v římském právu 2.1 Právní osobnost 2.2 Svěprávnost 2.3 Deliktní způsobilost 2.4 Procesní způsobilost 3. Právní postavení ženy v římské rodině 3.1 Římská rodina 3.2 Právní postavení ženy jako dcery 3.3 Právní postavení ženy jako manželky 3.4 Právní postavení ženy jako matky 3.5 Právní postavení ženy jako vdovy 3.6 Právní postavení ženy v náboženství 3.7 Právní postavení ženy v trestním právu Závěr Použité prameny a literatura

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

Dějiny římského práva ve třech fázích jeho vývoje – Milan Bartošek, Encyklopedie římského práva – Milan Bartošek, Praktikum z římského práva – Bubelová Kamila, Texty ke studiu římského práva soukromého – Petr Dostalík, Právní, náboženské a politické aspekty starověké římské rodiny – Frýdek Miroslav, Dějiny antického Říma – Grant Michael, Dějiny a systém soukromého práva římského – Heyrovský Leopold, Římské právo soukromé : Systém a instituce – Michal Skřejpek,

Vedoucí bakalářské práce:

Doc. JUDr. Miroslav Černý, Ph.D.

Katedra právních dějin

Datum zadání bakalářské práce:

18. března 2019

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2020

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová,
DSc.
vedoucí katedry

Obsah

ÚVOD.....	7
1. PŘEHLED VÝVOJE PRÁVNÍHO POSTAVENÍ ŽENY.....	9
1.1 ANTICKÝ ŘÍM.....	9
1.2 DOBA KRÁLOVSKÁ.....	10
1.3 DOBA REPUBLIKY.....	14
1.4 DOBA CÍSAŘSTVÍ.....	18
<i>Principát</i>	19
<i>Dominát</i>	22
2. ZPŮSOBILOST ŽENY V ŘÍMSKÉM PRÁVU.....	29
2.1 PRÁVNÍ OSOBNOST.....	29
<i>Status libertatis</i>	30
<i>Status civitatis</i>	30
<i>Status familiae</i>	31
2.2 SVĚPRÁVNOST.....	32
2.3 DELIKTNÍ ZPŮSOBILOST.....	36
2.4 PROCESNÍ ZPŮSOBILOST.....	38
3. PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽENY V ŘÍMSKÉM PRÁVU.....	40
3.1 ŘÍMSKÁ RODINA.....	40
<i>Agnátská rodina</i>	41
<i>Kognátská rodina</i>	42
3.2 PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽENY JAKO DCERY.....	44
3.3 PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽENY JAKO MANŽELKY.....	46
3.4 PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽENY JAKO MATKY.....	52
3.5 PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽENY JAKO VDOVY.....	54
<i>Dědění ze závěti</i>	56
<i>Dědění ze zákona</i>	57
3.6 PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽENY V NÁBOŽENSTVÍ.....	59
ZÁVĚR.....	65
RESUME.....	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	68

Úvod

Téma mé bakalářské práce „Právní postavení ženy v římském právu“ jsem si vybrala, protože si myslím, že v dnešní době, je velice vhodné a důležité znát historii lidstva a především postavení žen. Postavení žen se napříč historií častokrát měnilo, ale přetrvává zajímavým tématem až do dnešní doby, kdy jsou již ženská práva daleko na jiné úrovni, než tomu bylo dříve. Římská společnost měla tak uspořádané a rozsáhlé právo, že některé jejích myšlenky přetrvávají v našem současném právu až do dnes a mnohdy jen poněkud s jinou formulací a určitým vylepšením. Náš současný právní systém nacházel často inspiraci v římském právu, ale postavení žen se značně změnilo, proto mi přišlo zajímavé a vhodné se ve své bakalářské práci zabývat právě tímto tématem.

Bakalářská práce bude rozdělena do tří částí a každá se bude zabývat postavením ženy v jiné formě a kontextu. První část mé bakalářské práce se bude věnovat historii Říma a ženskému postavení napříč dobami, které jsem rozdělila na dobu královskou, dobu republiky a dobu principátu. Druhou část mé bakalářské práce bude tvořit způsobilost ženy v římském právu, kde rozeberu postavení ženy především z pohledu její právní osobnosti, svéprávnosti a deliktů a procesní způsobilosti. Poslední a nejzajímavější částí z pohledu postavení žen, bude třetí část zabývající se právním postavením ženy v římské rodině, kde bude velice podstatné zachytit postavení ženy, jako matky, dcery, manželky a vdovy v římské rodině. V neposlední řadě bude zmíněno i postavení ženy v římském náboženství.

Cílem mé práce je komplexně shrnout právní postavení ženy v římském právu a současně poukázat na fungování římské rodiny. Práce by tak měla vytvořit obecný náhled na právní postavení ženy v římském právu se zaměřením především na historický a společenský kontext. Vzhledem k tomu, že pojem postavení ženy v římském právu je velmi

obsáhlý a je zde tedy možnost k němu přistupovat z mnoha různých úhlů, nebude právní postavení ženy komplexně zmapováno do všech jejích detailů. Zásadním motivem této práce je vycházet z pohledu ženy, jako člověka, který se od narození ocitá v různých postaveních a společenských rolích, kde má také různá práva a povinnosti.

1. Přehled vývoje právního postavení ženy

1.1 ANTICKÝ ŘÍM

Počátky starověkého Říma jsou z etnické, společenské, politické i státní stránky celkem nejasné. Jisté je, že území Říma bylo osídlené již tisíc let před Kristem, nejvíce se zde objevovaly kmeny Latinů a Sabinů a později i kmeny Etrusků. Tyto kmeny žily v tehdejší střední Itálii a Etruskové severovýchodně od Říma. Z obyvatel Říma se vytvořil malý osobitý národ, smíšením obyvatelstva kmenů Latinů a Sabinů, spojoval je společný latinský jazyk. Kdy konkrétně založily Římané osadu nebo obec Řím je tedy sporné. Legenda praví, že Řím byl založen bratry, Romulem a Remem, potomky královského rodu Latinů.¹

Historické prameny uvádějí, že Řím byl založen v roce 753 před Kristem. Tento rok byl tedy historiky přijal za výroční datum založení Říma. První osady, ale pravděpodobně vznikaly na pahorcích Kapitol a Palatin již dříve, zhruba v 10. století před Kristem. V pozdějších dobách se osady rozšířily i na ostatní pahorky a jejich postupným spojováním začalo vznikat město. Centrem města se stal Kapitol.²

V průběhu následujících století se Řím rozvíjel v městský stát a nakonec až v metropoli velké říše. V 5. a 6. století upadal Řím jednak pod útoky Vizigotů, později ho vypleňovali Vandalové, a oslabovaly ho

---

¹ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

² Dějiny a historie Říma | Váš Průvodce Řím. *Za poznáním Říma | Váš Průvodce Řím* [online]. Dostupné z: <http://www.rim.maweb.eu/dejiny-a-historie/>

také neustálé nájezdy Ostrogotů, Hunů, Germánů, až dokud Řím téměř nezruinovaly. Sídlo říše bylo přeneseno do Konstantinopole a smrt císaře Justiniána se zároveň považovala za zánik Římské říše jako celku. V průběhu tohoto vývoje se přirozeně měnily i struktury státního zřízení. Z důvodu přehlednosti celého vývoje a rozvoje římského státu bývají jeho dějiny rozdělené na určité ucelené období. V odborné literatuře nacházíme většinou tuto periodizaci: doba královská, doba republiky, doba císařství, které dále rozlišujeme na principát a dominát.³

1.2 DOBA KRÁLOVSKÁ

V období království byli nejvyššími státními činiteli: král (*rex*), senát (*senatus*) a shromáždění lidu ve formě shromáždění kurií (*comitia curiata*) a později i shromáždění lidu ve formě centurií (*comitia centuriata*). Král nebyl absolutním monarchou, ale působil jako lidový orgán, který reprezentuje navenek rodovou společnost. Byl držitelem a vykonavatelem státní moci. Volen byl král pomocí shromáždění kurií. Základní organizační jednotku pospolitosti tvoří v Římě rodová společnost, rod (*genus*), přičemž seskupením příbuzných rodů vznikala vyšší organizační jednotka neboli kurie (*curia*). Kurie se starala především o vojenské, náboženské a všeobecné politické akce, tvořilo ji deset rodů v čele s hodnostářem (*curio*). Seskupením deseti kurií, vznikala tedy kmen (*tribus*).⁴

Králova funkce tedy nebyla dědičná. Jak již bylo zmíněno král reprezentoval lid, ale nejen vůči cizím obcím, ale také vůči bohům,

---

³ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

⁴ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

jelikož stál i v čele kněžích – pontifiků. Pontifikové hráli v době královské významnou roli. Dohlíželi nad dodržováním obyčejových a zvykových norem, především pak pravidel kultových a světských. Pokud lidé nedodržovaly tyto normy, hrozily za ně sankce v podobě mystických trestů. Naopak král vydával královské zákony, které se nazývaly *leges regiae*.⁵

Královskými zákony a primitivním nepsaným právem bylo upravováno postavení žen v době nejstarší. Žádné příkazy a zákazy prostřednictvím, kterých král doplňoval a utvrzoval obyčejové zvyklosti, nebyly dochovány v původním znění. Postavením žen se až na pár výjimek nezabývalo veřejné právo, ale spíše právo obyčejové. Jedna z těchto výjimek, kde se postavením žen zabývalo i veřejné právo, bývá připisována králi Tulliovi Hostiliovi. Jeho ustanovení říká, že pokud se ženě narodí trojčata – synové, má nárok na příspěvek z veřejných prostředků na jejich obživu, až do jejich dospělosti. Můžeme zde tedy odhalit určitou diskriminaci, vzhledem k tomu, že se norma týkala pouze trojčat – synů, a ne trojčat – dcer.⁶

Co se týče práva soukromého, tak sem spadají všechny ostatní normy. Nejvíce výhod tyto normy přinášely kněžkám Bohyně Vesty (tzv. vestálkám). Například vestálkám náležela výhoda v podobě pořízení testamentu za života jejich otce, která byla ostatním ženám zapovězena

---

⁵ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

⁶ SKŘEJPEK, Michal. *Postavení žen v leges regiae a zákoníku XII. Deseť. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu* konané 2. a 3. 11. 2001 v Olomouci. 1. vyd. Sestavila Bubelová Kamila, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002

či správa bez souhlasu poručníka, což bylo umožněno i matkám od třech dětí.⁷

Jedním z ustanoveních, co se týká žen, které vydal Romulus, zakazoval ženě opustit manžela, ale manžel mohl ženu vyhnat, a to v případě, že se dopustila travičství, podvržení dětí, padělání klíčů nebo cizoložství. Pro určitou ochranu žen, však bylo stanoveno, že pokud ženu muž zapudil z jiného důvodu, připadala část manželova majetku ženě. Dále bylo v ustanovení uvedeno, že muž, který prodal svou ženu jinému, propadl božstvu. Romulus chtěl tímto ustanovením zamezit zneužití moci manžela proti zapuzení jeho manželky.⁸

Dále se mezi královskými zákony uvádí, že pokud se žena dopustila cizoložství, mohla být potrestána i trestem smrti, o kterém rozhodoval manžel společně s příbuznými. Tato norma, která byla známá jako (*civiliter vel criminali tenagere*) a je také připisována králi Romulovi.⁹

Můžeme tedy říci, že většina ustanovení v dobách královských ve vztahu vůči ženám bylo diskriminačního charakteru. Toto tvrzení

---

⁷ SKŘEJPEK, Michal. *Postavení žen v leges regiae a zákoníku XII. Desek. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu* konané 2. a 3. 11. 2001 v Olomouci. 1. vyd. Sestavila Bubelová Kamila, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002

⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Postavení žen v leges regiae a zákoníku XII. Desek. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu* konané 2. a 3. 11. 2001 v Olomouci. 1. vyd. Sestavila Bubelová Kamila, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002

⁹ SKŘEJPEK, Michal. *Postavení žen v leges regiae a zákoníku XII. Desek. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu* konané 2. a 3. 11. 2001 v Olomouci. 1. vyd. Sestavila Bubelová Kamila, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002

můžeme doložit dalším Romulovým zákonem, který upravoval jednu z nejstarších výsad této doby. Výsada spočívala v tom, že *paterfamilias* měl právo *ius expodendi* – tedy právo dle, kterého mohl na základě svého rozhodnutí odložit narozené dítě. Tento zákon stanovil, že byla povinnost vychovat všechny potomky mužského pohlaví a prvorozené dcery, hned po narození tedy mohl *paterfamilias* odložit (zabít) pouze děti, které se narodily zmrzačené nebo znetvořené. Odnětím poloviny majetku mohl být tedy potrestán ten *paterfamilias*, který se zbavil dcery hned po jejím narození. Navíc k zbavení se dítěte byl požadován souhlas nejméně pěti nejbližších sousedů.¹⁰

Po vládě a zákonech, které byly vydány králem Romulem, nastoupil na trůn král Numa Pompilia, za jehož vlády bylo vydáno také nespočet právních norem.¹¹

Jednou z jeho norem, byla norma, která stanovovala, že souložnice neměly dovoleno dotýkat se oltáře Iunony.¹² Kdyby nastala situace, že by se souložnice dotkla tohoto oltáře, musela se obětovat s rozpuštěnými vlasy Iunoně ovci, pokud se však oltáře dotkl muž, k této oběti nucen nebyl. Na stejný způsob byly psané i zákony císaře Augusta o cizoložství.¹³

---

¹⁰ SKŘEJPEK, Michal. *Postavení žen v leges regiae a zákoníku XII. Desek. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu* konané 2. a 3. 11. 2001 v Olomouci. 1. vyd. Sestavila Bubelová Kamila, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002

¹¹SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo v datech*. Praha: C.H. Beck, 1997. ISBN 3-406-42427-9

¹² Dle římské mytologie, bohyně a ochránkyně všech žen, později Říma a celé říše *JUNO - Manželka nejvyššího boha Jova* | Anya. *Anya* [online]. Dostupné z: <http://anya.blog.cz/0810/juno-manzelka-nejvyssiho-boha-jova>

¹³ SKŘEJPEK, Michal. *Postavení žen v leges regiae a zákoníku XII. Desek. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma*

Pokud bychom chtěli dobu královskou stručněji shrnout, lze říci, že královské zákony se týkaly převážně rodinných vztahů a většina z nich stanovila to, co ženy nesměly činit nebo to, co jim bylo zakazováno. Královské zákony sčítají celkem jedenáct norem, které se týkají právního postavení žen, tyto normy se připisují především králi Romulovi, Numovi a jeden ze zákonů je připisován králi Tulliovi Hostiliovi. V normách se uvádí, co je proti vůli bohů (*nefas*) a co bylo vůli bohů dovoleno (*fas*). Můžeme tedy říci, že se jedná o nejstarší obyčej-náboženské normy, kde se poprvé objevuje zákaz nějakého konání.¹⁴

1.3 DOBA REPUBLIKY

Dle římské tradice po vyhnání krále Tarquinia Superba zrušili Římané monarchii a krále nahradili dvěma na jeden rok volenými úředníky (*magistratus*). V roce 510 před Kristem byla tedy tímto nastolena republika. Římané velmi usilovali o to, aby se již nikomu nepovedlo do státního římského zřízení dostat zpět monarchii.¹⁵

Nejstarším zápisem římského práva v této době byl Zákon XII desek (*Lex duodecim tabularum*), který byl sepsán podle tradice

---

Diskriminace v římském právu konané 2. a 3. 11. 2001 v Olomouci. 1. vyd. Sestavila Bubelová Kamila, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002,

¹⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Postavení žen v leges regiae a zákoníku XII. Desek. IUS Romanum*: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma *Diskriminace v římském právu* konané 2. a 3. 11. 2001 v Olomouci. 1. vyd. Sestavila Bubelová Kamila, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002

¹⁵ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

desetičlennou komisí decemvirů.¹⁶ Desetičlenná komise decemvirů byla zvolena lidovým shromážděním na dobu jednoho roku. Zákon XII desek představoval jakýsi kompromis mezi patriciji a plebeji, kdy vrstva svobodných plebejů byla ve značné nevýhodě proti vládnoucí vrstvě patricijů, z tohoto důvodu byl sepsán Zákon XII desek. U soudů totiž patricijové zastávali své nepsané právo a vykládali jej ve svůj vlastní prospěch proti plebejům.¹⁷

Zákon XII desek bývá zmiňován jako primitivní kodifikace římského obyčejového práva, protože je soupisem římských právních obyčejů. Aby mohl každý občan Říma do tohoto zákona nahlédnout, byl vystaven na Foru. Jelikož decemvirové nestihli za období, na které byli zvoleni, zákon dokončit (bylo sepsáno pouze deset tabulí zákonů, což se jevilo jako nedostačující), byli shromážděním lidu zvoleni na další rok, aby zákon dokončili. Byli zpracovány tedy další dvě tabule. Téměř okamžitě po dokončení byli tito decemvirové svrženi, protože jeden z nich měl v úmyslu zotročit si plebejskou dívku, což v Římě vyústilo v povstání. Na již zpracované desky nemělo naštěstí svržení decemvirů žádný vliv, lidové shromáždění zbývající dvě desky též odsouhlasilo, stejně jako předchozí desky a zákon se tedy stal kompletním a řadu let platit jako jediný kodex římského práva, a to až do doby císaře Justiniana. Decemvirové kodifikovali sporné předpisy a předpisy nové a nejasné,

---

¹⁶ Decemvir – člen starořímského desetičlenného sboru, vzniklého pro úřední výkon (sepsání římského práva a řešení sporů týkajících se osobní svobody aj.) decemvir - ABZ.cz: slovník cizích slov. ABZ.cz: slovník cizích slov - on-line hledání [online]. Copyright © [cit. 01.03.2020]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/decemvir>

¹⁷ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

kodifikace tedy nezachycovala všechny zvykové normy.¹⁸ V Zákoně XII desek bylo zastoupeno nejvíce právo procesní, rodinné trestní a pouze málo se objevovaly normy z práva obligačního. Kodifikace byla sestavena tak, aby nedělala rozdíly mezi patricijí a plebeji, avšak na určité časové období bylo dle kodifikace zakázáno uzavírat mezi patricijí a plebeji sňatky. Tento zákon byl však v roce 445 před Kristem zrušen (*lex Canuleia de conubio patrum met plebis*) a postupně spory mezi patricijí a plebeji vymizely.¹⁹

Zákon XII desek je sestaven stručně formulovanými ustanoveními s kazuistickým charakterem. Obsahuje pouze sedm ustanovení, které se vztahují k právnímu postavení žen.²⁰ Příkladem nám může být ustanovení, které bylo napsáno na čtvrté desce a sice, že dítě narozené ženě v jedenáctém měsíci po smrti manžela, prokazuje to, že žena počala dítě až po manželově smrti, protože člověk se rodí v deseti měsících, a ne v jedenácti. Tato norma ženy nikterak ovlivňuje, jedná se spíše o právní postavení dětí.²¹

---

¹⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva*. Vyd. 2. Praha: LexisNexis cz s.r.o. 2006, ISNB 80-86199-89-4

SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. Vyd. 1 Praha: Orac, 2001, ISNB 80-86199-32-0

¹⁹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo v datech*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997. Beckova skripta. ISNB 3-406-42427-9

²⁰ SKŘEJPEK, Michal. *Postavení žen v leges regiae a zákoníku XII. Desek*. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma *Diskriminace v římském právu* konané 2. a 3. 11. 2001 v Olomouci. 1. vyd. Sestavila Bubelová Kamila, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002

Do Zákona XII desek se řadily i ustanovení, které měli k ženám mít spíše ochranný charakter. Například zde bylo stanoveno, že žena, která nechce být pod mocí svého manžela, musí být alespoň po dobu tří dnů v roce ve společné domácnosti nepřítomna. Tato nepřítomnost byla brána, jako přetrhnutí určitého pouta a vymanění se z jeho moci. Tato norma však nechrání pouze ženu, ale i zájem otce provdané dcery. Na základě tohoto ustanovení totiž otec provdané dcery nepřichází zcela o moc nad svojí dcerou. Ta může být povolána kdykoliv zpět do jeho domu.²²

Mezi další prameny římského práva v této době patřily další dvě formy, a to pontifikální interpretace a legislativa komiciální. Po vydání Zákona XII desek byly tyto prameny využívány zhruba následujících dvě stě let. Pontifikové neboli kněží, byli známí tím, že interpretovali právo, protože jednotlivá ustanovení byla nábožensky nepřesná. Pontifikové tedy upravovali a rozšiřovali jednotlivá ustanovení, až došli k tomu, že začali tvořit vlastní ustanovení, která byla, co se týká Zákona XII desek zcela nová. Za druhou formu práva označujeme komiciální legislativu, což byla v období republiky jedna z nejdůležitějších právních listin římského práva. Šlo o zákony lidového shromáždění. Na těchto zákonech se usnášela shromáždění kurijní (*comitia centuriata*) a shromáždění tribunní (*comitia tributa*). Zákonodárnou iniciativu však měli pouze

---

²¹ SKŘEJPEK, Michal. *Postavení žen v leges regiae a zákoníku XII. Desek*. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma *Diskriminace v římském právu* konané 2. a 3. 11. 2001 v Olomouci. 1. vyd. Sestavila Bubelová Kamila, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002

²² SKŘEJPEK, Michal. *Postavení žen v leges regiae a zákoníku XII. Desek*. IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma *Diskriminace v římském právu* konané 2. a 3. 11. 2001 v Olomouci. 1. vyd. Sestavila Bubelová Kamila, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002

nejvyšší úředníci, kterými byli konsulové, prétoři a plebejští tribuni. Výjimečně připadala tato funkce i censorům.²³

Jedním z významných kroků v římském právu bylo uznání *matrimonium sine in manu conventionione* neboli manželství volné. Jednalo se o svazek muže a ženy, kde muž neměl tzv. *manus* neboli moc nad ženou. Šlo o významný posun vpřed v římském právu, protože za doby republiky byla žena brána pouze jako *venter* neboli břicho sloužící k plození potomků. Institut volného manželství byl tak stále více přijatelnější než institut přísného manželství, který tak do Justiniánových dob zcela vymizel. Postupně také bylo rozšiřováno i mezi jiné než římské obyvatele, tzv. *ius conubi* neboli právo uzavřít řádné manželství.²⁴

1.4 DOBA CÍSAŘSTVÍ

Období císařství je posledním obdobím římských dějin. Republikánské zřízení bylo zrušeno následkem hospodářské a politické krize, která postila Řím a jediným vládcem celého římského impéria se stal Octavianus. Charakter státního zřízení se začal celý postupně měnit. Roku 27 před Kristem byl totiž adoptivní syn a dědic zavražděného Gaia Iulia Ceasara potvrzen senátem jako první občan (*princeps*) a první senátor. Octavianus zastával sám nejvýznamnější funkce magistrátů (konzula i prokonzula), a tak měl i osobní moc nad všemi státními institucemi. Měl dokonce i moc preátora, tudíž sám vydával normy i vyhlášky. Neměl pouze titul imperátor a *princeps*, ale od senátu přijal i titul Augustus neboli vznešený, což přijal jako své jméno a pod ním i

---

²³ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

²⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo v datech*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997. Beckova skripta ISBN 3-406-42427-9

vládl až do roku 14 n.l. Období republikánské tak vystřídal monarchistický režim, který přetrval až do zániku římského impéria. Císařství dále rozdělujeme do dvou etap. Nejdříve bylo rané císařství, které nazýváme Principát, kde se uplatňovala relativně liberální monarchie a poté jej vystřídalo pozdní císařství zvané Dominát, které značí absolutní monarchii.²⁵

Principát

Jak již bylo zmíněno výše, v čele rozsáhlé římské Říše, stál *princeps* Augustus. Název období Principát je právě odvozen od titulu *princeps*, který představoval označení pro prvního občana stojícího v čele státu, prvního mezi sobě rovnými. Augustus se více než jednou pokoušel obnovit republiku, chtěl se zříct svých pravomocí, složit svou moc do rukou senátu a stát se tak prostým občanem římským. Senát s tímto krokem, ale nesouhlasil a chtěl, aby Augustus zůstal v čele Říma. Augustus tak sám zastával úřad konzula a vyřizoval rozhodnutí magistrátu celé říše. Po boku principa ztrácely tak republikánské instituce svůj význam. Senát působil spíše jako poradní orgán. Za začátek principátu považujeme datum 13. ledna 27 př. n. l., ale císařská moc byla upevněna až roku 23 př. n. l. Tohoto roku totiž složil Augustus úřad konsula a přijal od senátu dvojí oprávnění, prvním z nich bylo prokonzulské impérium, které mu bylo uděleno celoživotně a druhým oprávněním byla pravomoc tribunu lidu, které také bylo bez časového omezení. Úřady, které tvořily charakter republikánského zřízení, byly teď v rukou jediného člověka, v moci principa. Augustus dále získal i titul nejvyššího pontifika. Za pomoci všech těchto doživotních

---

²⁵ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

pravomocí a titulů, stvořil Augustus novou formu vlády – monarchii v podobě principátu.²⁶

Vzhledem k tomu, že Augustovi bylo uděleno i právo *cura morum*, činil vrchní dohled nad mravy a zákony. Oficiálně však zákony Augustus sám nevydával, ale veškeré jeho návrhy ke schválení byly lidovým shromážděním a později senátem, bez námitek schváleny. Snažil se, tak udržet při životě myšlenku obnovy republikánského Říma. Císař mohl na tvorbu práva působit i prostřednictvím vyhlášek, které mohl jako magistrát sám vydávat. Augustus pomocí zákonů vyzdvihoval římskou rodinu a manželství, mezi ty nejznámější a nejdůležitější patří: *Lex Iulia de maritidindis ordinibus*, *Lex Iulia de adulteriis coercendis* a *Lex Papia Poppaea nuptialis*.²⁷

Zákon *Lex Iulia de maritindas ordinibus* a o trochu později vydaný zákon *Lex Papia Poppae anuptialis* byly spojovány v jeden a měly tedy i společný název *Lex Iulia at Papia Poppaea*. Šlo o zákony, které umožňovaly propuštěncům a osobám narozených na svobodě, kromě senátorů, uzavírat právoplatně mezi sebou manželství. Zakazovaly však svobodným mužům vstoupit do manželství s ženou

---

²⁶ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo v datech*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997. Beckova skripta ISBN 3-406-42427-9

²⁷ SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo v datech*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997. Beckova skripta. ISBN 3-406-42427-9

KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

nízkého původu. Zákony také přikazovaly mužům ve věku od 25 let do 60 let a ženám ve věku od 20 let do 50 let být v manželství a mít tři děti. Propuštěnci byli povinni mít jedno dítě. Ženy, když ovdověly nebo se rozvedly, se musely znovu provdat a byly zde stanoveny i přesné lhůty. S těmito zákony bylo také přijaté právo, které mělo zvýšit římskou populaci. Bylo založeno na tom, že žena, která se chtěla zprostit svého poručníka *tutora mulierum*, musela být starší pětadvaceti let a porodit alespoň tři děti.²⁸

Zákon, kterým Augustus trestal osoby porušující především pravidla morálky byl zákon *Lex Iulia de adulteris coercendis*. V tomto zákoně bylo upraveno především *adulterium* neboli cizoložství (pohlavní styk s provdanou ženou), *stuprum* což byl pohlavní styk s ženou vyššího postavení, *lenocinium* nebo také kuplířství a s ním spojená prostituce a *incestum* (pohlavní styk mezi blízkými příbuznými). Tímto zákonem bylo také zrušeno *manus* nad nevěrnou manželkou, ale pouze v případě, že manžel učinil před svědky prohlášení o manželčině nevěře. Ve stejném roce jako tento zákon (18 př. n. l.) byla vydána také norma *Lex fundotali*, která zakazovala manželovi zastavit nebo zcizit nemovitosti, které dostal věnem a které se nacházely na území Itálie. Omezila se tak jeho moc nad majetkem ženy a žena měla určitou jistotu hmotného zabezpečení v případě rozvodu.²⁹

Určitou zajímavostí doby principátu bylo, že císař Claudius za jeho vlády v roce 49 n. l. vydal zákon zvaný *SC Claudianum*, kterým prolomil zásadu překážky manželství mezi pokrevními příbuznými v pobočné linii do třetího stupně včetně. Tuto zásadu prolomil Claudius

---

²⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo v datech*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997. Beckova skripta. ISBN 3-406-42427-9

²⁹ SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo v datech*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997. Beckova skripta. ISBN 3-406-42427-9

převážně pro svůj vlastní prospěch, protože se sám chtěl oženit se svojí neteří. Tento zákon byl pak zrušen až císařem Konstantinem roku 342 n. l. Dále Claudius upravil přísné postavení ženy se soužitím s otrokem. Vydal zákon, který stanovil trest pro svobodnou ženu, která by se stýkala s otrokem a přes výslovný nesouhlas majitele, by v tom dále pokračovala. Žena tak propadla spolu s jejím majetkem do moci majitele otroka a sama by se tak stala otrokyní téhož majitele. U svobodných mužů to bylo jinak, ti nebyli ani nemohli být stíháni za udržování kontaktu s otrokyní. Mohl být obviněn jedině majitelem otrokyně za zasahování do jeho vlastnického práva, jelikož neoprávněně užíval jeho věc.³⁰

Během Principátu docházelo ještě k mnoha změnám, které se týkaly právního postavení žen. Otrokyně se stávaly například ihned svobodnými v případě porušení podmínky, se kterou je prodal jejich původní majitel. Podmínka tak výslovně stanovovala novému majiteli, že otrokyně nebude zneužita k prostituci. Dále v této době také vešel v platnost zákaz darování mezi manželi, který se později v období absolutního císařství (Dominátu) stal spíše nevyhovujícím, ale stále zůstával v platnosti.³¹

Dominát

Doba absolutního nebo pozdního císařství, jak nazýváme také období Dominátu, datujeme od roku 284 – 476 n. l., byla to druhá státní

---

³⁰ SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo v datech*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997. Beckova skripta. ISNB 3-406-42427-9

³¹ SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo v datech*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997. Beckova skripta. ISNB 3-406-42427-9

BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2., přeprac.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5

forma římské říše v období císařství. Na začátku Dominátu se vlády ujal císař Dioklecián, kterého vystřídal až roku 305 n. l. císař Konstantin. Oba dva císaři posilovali především svojí osobní moc a upevňovali pořádek ve všech oblastech, především ve správě a v armádě. Absolutní císař se zřekl titulu *princeps* a nechal se oslovovat titulem *domunus* neboli pán či bůh. Senát, za jeho vlády přišel o veškeré svoje pravomoce. Dioklecián se tak během svojí vlády nemusel nikomu zodpovídat. Existovalo tzv. *consistorium*, což byl poradní orgán, který stál po boku císaře a vybudoval ho císař sám. Znamenalo to tedy, že rady, které mu *consistoria* poskytovalo, nebyly pro něj závazné, mohl se tak jimi řídit, ale i nemusel.³²

Diokleciánova vláda spočívala především v tom, že se snažil zničit rozdíly ve způsobu řízení říše, které zde zůstávaly z dřívější doby. Ke zničení těchto rozdílů využil jistých administrativních reforem. Vytvořil tetrarchii, státní moc, tak byla soustředěna do rukou čtyř panovníků, dvou císařů (*augusti*) a jejich spoluvládů (*caesares*) a každý z nich měl svrchovanou moc. Dalším krokem, který podnikl, bylo rozdělení římské říše na nové celky, 12 krajů zvaných *diecéze* a na 101 provincií. Tím, že vytvořil větší počet provincií, zajistil tak jejich větší ovladatelnost. Nad provinciemi stály kraje jako vyšší správní jednotky v čele s vikaři. Dioklecián vyžadoval od obyvatelů římské říše božskou poctu, postavil je na nejnižší společenskou úroveň poddaných bez jakýchkoliv práv. Dokonce za jeho vlády vydal i zákon, který měl potrestat každého trestem smrti, kdo se neobětoval státnímu božstvu. Nechal pronásledovat tak již poměrně rozšířené křesťany, nechal zavřít kostely, zlikvidovat posvátné texty, odňal křesťanům občanství a

---

³² REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

otrokům, kteří se hlásili ke křesťanství neumožňoval stát se svobodnými.³³

Naopak císař Konstantin vnímal křesťanství spíše jako způsob stmelení říše než jako určitou hrozbu. Roku 313 n. l. byl Konstantinem vydán edikt milánský, který měl zrovnoprávnit křesťanské náboženství s ostatními kultury. Konstantin byl tak považován za ochránce křesťanské církve. Edikt milánský zapříčinil, že křesťanská církev byla jako forma víry více tolerována. Konstantin chtěl posílit říši jeho další krok vedl k tomu, že přesunul hlavní město z Říma do Konstantinopole, což bylo spíše krokem nešťastným. Nové hlavní město na východě dostalo stejnou ústavu, jako měl Řím, také svůj senát a další výhody, které vedly k rozdělení říše, tak i křesťanství na dvě části – západní ovládanou barbary a východní žijící si vlastním životem.³⁴

V období dominátu došlo k velkému úpadku římského práva, a tudíž i právnické literatury. Toto období spojujeme s vulgarizací práva. V roce 426 n. l. vyšel tzv. citační zákon, který měl postavit jurisprudenci na nohy, ale spíše doložil její úplný rozklad. Tímto zákonem bylo nařízeno soudům, aby se odvolávaly jen na spisy *Papiniana*, *Ulpiana*,

---

³³ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2., přeprac.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5

³⁴ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

Paula, Modestina a Gaia. Za Dominátu se tak téměř jediným pramenem práva staly císařské konstituce tzv. *leges* či *leges generales*.³⁵

Když bychom chtěli uvést několik zákonů, které se alespoň okrajově dotýkaly právního postavení žen, určitě bychom neměli zapomínat na zákon z roku 406 n. l., který zrušoval slavnostní formu přijetí dědictví v případě, že by dědicové dědili majetek zanechaný jejich matkou (*bona materna*) nebo dítětem. Dále byl pro ženy důležitý zákon vydaný roku 428 n. l., který odsuzoval otce k nuceným pracím v dolech, pokud by své dcery nutil k prostituci. Tento zákon byl v pozdějších dobách dále rozšířen tím, že za kuplířství přikazoval kuplířům odevzdat jejich majetek. Za zmínku stojí také zákon z roku 468 n. l., kterým bylo určeno, a i trochu posíleno majetkoprávní postavení žen. Šlo o to, že výtěžek ze zasnubního daru byl rovným dílem rozdělen mezi snoubence.³⁶

V pozdním císařství, vzhledem k počtu zákonů, vznikalo mnoho právních sbírek. Musíme tedy zmínit sbírku *Codex Theodosianus*, který vychází ze soukromých sbírek Gregorianova a Hermogenianova, a která byla později nahrazena modernější sbírkou *Codex Iustinianus*. Což byla sbírka, ve které byly shromážděny již existující zákony, ale samozřejmě obsahovala i zákony nové. V letech 518 n. l. – 528 n. l., tedy v době vlády císaře Justiniána, vznikl Justiniánský kodex a významná sbírka, která byla vyhlášena konstitucí v roce 529 n. l. *Digesta seu pandectae*. Digesta jsou členěna do 50 knih, které se dále člení na tituly a ty pak ještě na fragmenty. Dvě knihy se věnují trestnímu právu a zbylých čtyřicet osm knih se věnuje soukromému právu. Digesta vytvořila sedmnáctičlenná

---

³⁵ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

³⁶ SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo v datech*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997. Beckova skripta ISBN 3-406-42427-9

komise, která chtěla ze spisů klasické jurisprudence vybrat vše platné a užitečné a následně vše podle potřeb i aktualizovat.³⁷

Tyto sbírky, které jsou výše zmíněny, většinou obsahovaly ustanovení, která byla již známá. Najdeme zde však i normy, které byly zcela nové pro lidskou společnost v Římě. Především v kontextu rodinného práva se můžeme setkat s normami, které se týkaly právního postavení žen.

V Římě byla velmi rozšířená prostituce, v Digestech tedy můžeme najít, jak římský právník Ulpián v 1. knize k zákonu Julia a Papia vymezil, co to veřejná prostituce vlastně je. Dle Ulpiána vykonávají veřejnou prostituci nejen ženy, které prodávají své tělo v nevěstincích, ale i ženy, které nemají na veřejnosti (např. v hostincích před lidmi) žádný stud. Dále také zmiňuje, že pokud by se žena oddala jednomu či druhému muži a přijala za to odměnu v podobě peněz, nelze jí považovat za prostitutku.³⁸

Za zmínku také stojí nesrovnalost týkající se postavení otrokyně v případě jejího prvního porodu. Jde o následující fragment z Digest:

---

³⁷ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

HRDINA, Ignác Antonín a Petr DOSTALÍK. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-235-6

³⁸ BUBELOVÁ, Kamila a DOSTALÍK, Petr. *Praktikum z římského práva*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-61-8

Dig.34.5.10.1.

Ulpianus 6 disp.

Plane si ita libertatem acceperit ancilla „si primum marem pepererit, libera esto“ et haec uno untero marem et feminam peperisset: si quidem certum est, quid prius edidisset, non debet (debet) de ipsius státu ambigi, utrum libera esset nec ne, sed nec filiae: nam si postea edita est, erit ingenua. Sin autem hoc incertum est nec potest nec per suptilitatem iudicalem manifestari, in ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet, ut tam ipsa libertatem consequatur quam filia eis ingenuitatem, quasi per praesumptionem priore masculino edito.³⁹

Šlo tedy o to, že pokud otrokyně přivedla na svět jako první dítě mužského pohlaví, stala se ihned svobodnou a toto postavení po ní získal i její syn. Kdyby ale nastala situace, že by otrokyně porodem přivedla na svět více dětí např. chlapce a dívky a nastaly by nejasnosti o tom, kdo přišel na svět první, dle Ulpiana se neslušelo vést spor o jejím samotném postavení, použila se proto tedy domněnka, že první přišel na svět syn. Otrokyně se tak stala svobodnou a stejného postavení dosáhla i její dcera.⁴⁰

Na právní úpravu této doby měl značný vliv hlavně rozmach náboženství, který započal díky ediktu milánskému, který Konstantin vydal v roce 313 n. l. a zrovnoprávnil tak křesťanství s ostatními náboženskými kulty. Upravovalo se tak i postavení osob věřících. Jako příklad můžeme uvést, že smrtí byl potrestán ten, kdo svedl jeptišku k sňatku nebo se tak také trestalo manželství mezi křesťany a židy,

---

³⁹ DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-15-2

⁴⁰ DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-15-2

protože se považovalo za cizoložství. Také nebylo možné rozvést manželství, které bylo uzavřeno pod přísahou Bible.⁴¹

---

⁴¹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

2. Způsobilost ženy v římském právu

2.1 PRÁVNÍ OSOBNOST

V dnešním pojetí je způsobilost mít práva a povinnosti jako subjekt práva, označována jako právní osobnost. Přesná definice právní osobnosti je uvedena v zákoně č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku. „Právní osobnost je způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti“.⁴² Stejně tak je označována právní osobnost i v právu římském. Právní osobnost vzniká narozením živého dítěte, tj. oddělením dítěte zcela od těla matky. Nutností bylo, aby se dítě narodilo živé a mělo lidskou podobu. V našem moderním pojetí právní osobnosti je nositelem právní subjektivity každý, bez rozdílu barvy pleti, pohlaví, národnosti aj. Římané však toto rozlišovali, dle nich mohl být subjektem práv pouze člověk svobodný. Pouze člověk svobodný má tedy právní subjektivitu neboli *caput*. Latinské *caput* znamená doslovně hlava, v přeneseném významu lze tento pojem chápat jako právní individualitu, tedy právní osobnost. Otrok v Římě není svobodný, což znamená, že právní subjektivitu nemá, může být pouze objektem práva.⁴³

Římské právo rozlišuje tři statusy neboli podmínky právní subjektivity. Jedná se o status *libertatis*, status *civitatis*, status *familiae*. Vlastnictví všech tří statusů je nutnost k tomu, aby byl člověk plnoprávným subjektem římského práva.

---

⁴² Občanský zákoník. In: 89/2012 Sb. 2015, § 15 odst. 1.

⁴³ KINCL, Jaromír a Valentin URFUS. *Římské právo: [celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult]*. Praha: Panorama, 1990. Učebnice. ISBN 80-7038-134-5

Status libertatis

Jedná se o status svobody. Záleží na tom, zda je osoba svobodná. Za nesvobodné se považovali otroci a věci.

Dále římské právo rozlišovalo dva typy svobodných osob: *ingenui* a *libertini*. *Ingenui* byly osoby, které se jako svobodné narodily. *Libertini* byli lidé, kteří byli původně otroky, ale byla jim dána svoboda, byli propuštěni. Ingenuové měli úplnou způsobilost k právům a povinnostem, libertinové jako bývalí otroci měli tuto způsobilost omezenou, protože byli poznamenáni svým předešlým postavením.⁴⁴

Status civitatis

Druhou podmínkou bylo občanství. Podle *ius civitatis* je právním subjektem pouze římský občan, nikoli tedy cizinec. Osoby s tímto statutem se mohli plně účastnit na veřejnoprávním děním Říma a rovněž jim příslušely instituty civilního práva, zejména instituty v právu majetkovém a manželském. Římské občanství měli děti narozené v řádném manželství, od narození. Nabytí římského občanství bylo možné nabyt i prostřednictvím státu – tzv. udělením anebo prostřednictvím *manumise*. *Manumise* byl způsob propuštění otroka na svobodu spojený i s nabytím římského občanství, ale pouze pokud byl na svobodu propuštěn otrok pomocí hůlky či testamentem.⁴⁵

---

⁴⁴ KINCL, Jaromír a Valentin URFUS. *Římské právo: [celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult]*. Praha: Panorama, 1990. Učebnice. ISBN 80-7038-134-5

⁴⁵ KINCL, Jaromír a Valentin URFUS. *Římské právo: [celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult]*. Praha: Panorama, 1990. Učebnice. ISBN 80-7038-134-5

Status familiae

Status familiae určuje postavení v rodině. V římské rodině se rozlišují osoby *sui iuris* a *alieni iuris*. V římském pojetí rodiny byla pouze jedna osoba *sui iuris*, tato osoba byla *paterfamilias* – hlava rodiny, kterou v žádném případě nemohla být žena. Žena se však mohla stát osobou *sui iuris*.⁴⁶

Rozdíl mezi osobami *sui iuris* a *alieni iuris* se projevuje však pouze v právu soukromém. I osoby *alieni iuris* mohou vystupovat v právu veřejném, kupříkladu mohou zastávat veřejné funkce.⁴⁷

Skutečnost, že postavení žen bylo v římském právu, a to jak v soukromém, tak i veřejném, pojímáno jako „nižší“ na rozdíl od mužů, je dostatečně obecně známá. V právu soukromém byla nutnost, aby každá žena byla před vlastní nerozvážností chráněna pomocí institutu poručníka (*tutor mulierum*), přičemž jako důvod byla uváděna lehkovážnost jejího ducha. Veřejné právo ženy téměř vynechává, s výjimkou trestní odpovědnosti. Ženy neměly politická práva (přístup ženy k veřejným úřadům, stejně jako jejich podíl na správě římského státu v jakékoliv jiné formě, byl pro Římany věcí zcela nepředstavitelnou).⁴⁸

---

⁴⁶ KINCL, Jaromír a Valentin URFUS. *Římské právo: [celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult]*. Praha: Panorama, 1990. Učebnice. ISBN 80-7038-134-5

⁴⁷ VÁŽNÝ, Jan. *Soustava práva římského. Díl I., Nauky všeobecné*. Brno: Nákladem Čs. Akademického spolku Právnick, 1946.

⁴⁸ BUBELOVÁ, Kamila. *IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu konané 2. a 3.11.2001 v Olomouci*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0582-2

Právní postavení člověka bylo rozhodnuto na základě jeho narození. Když se dítě narodilo v řádném manželství, určovalo se jeho postavení vždy na základě postavení jeho otce, bez pochyb. Pokud se dítě narodilo ženě, která manželství neuzavřela a byla v době porodu svobodná, tak bylo svobodné i dítě. Naopak otrokyni se narodilo dítě, jako vlastnictví jiné osoby. Existovala však výjimka, například žila-li otrokyně alespoň část těhotenství na svobodě, platilo zde tzv. *favor libertatis*, díky němuž se narodilo dítě svobodné.⁴⁹

Určité ochrany užíval i plod v těle matky (*nasciturus*), doba mezi početím dítěte a porodem tak nebyla z právního hlediska bez významu. *Nasciturus* se považoval již za narozeného, přestože se měl teprve narodit. Největší význam *nascituru* byl spatřován především v dědickém právu, poněvadž bylo povoleno ustanovit dítěti opatrovníka, který by mu spravoval zděděný majetek a celkově chránil zájmy nenarozeného.⁵⁰

Právní osobnost člověka zanikala smrtí.

2.2 SVÉPRÁVNOST

Podle současného právního řádu definujeme pojem svéprávnost, jako způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).⁵¹ Dříve byl používán termín právní úkon, který byl nahrazen pojmem právní jednání, jelikož svéprávnost je způsobilost právně jednat. Na základě této způsobilosti

---

⁴⁹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

⁵⁰ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

⁵¹ Občanský zákoník. In: *89/2012 Sb.* 2015, § 15.

nabývají subjekty práva, vlastním právním jednáním a zavazují se k právním povinnostem. Dá se tedy říci, že si subjekty samy spravují své záležitosti.⁵²

Římská právní úprava, co se svéprávnosti týče, se příliš neliší. Způsobností k právnímu jednání byla osobám přiznávána schopnost projevit vlastní vůli a tím založit, změnit či zrušit právní vztahy. S tím souvisí i možnost vlastním jednáním nabývat práva a zavazovat se k povinnostem. Velmi důležitou roli zde hraje vůle, která musí být projevována určitým činem. Může být projevována verbálně – slovem nebo konkludentně – kývnutím. U právnických osob byla existence vůle zcela popřena, protože se jednalo pouze o fiktivní osoby. Pokud projevilo svou vůli dítě nebo osoba duševně chorá, nepřikládal se takové vůli význam, vzhledem k tomu, že dítě bylo tělesně nevyzrálé a osoba duševně chorá nebyla schopná se sama správně rozhodnout.⁵³

Právní jednání se v Římě rozdělovalo na jednostranné (např. napsání závěti, propuštění otroka) a dvoustranné (uzavření smlouvy). Pak dále na právní jednání pro případ smrti (*mortis causa*) a právní jednání mezi živými (*inter vivos*). Právní jednání *mortis causa* nastalo až po smrti zůstavitele a jednání *inter vivos* byla pak všechna další jednání.⁵⁴

Podmínkou k tomu, aby člověk byl plně svéprávný, bylo mít právní osobnost. Avšak osoby nesvéprávné, které mohly jednat pouze za

---

⁵² Komentář NOZ: § 15, 16 - Osoby; Všeobecná ustanovení | Právní prostor. *Právní prostor* [online]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/k-komentar-noz-15-16-osoby-vseobecna-ustanoveni>

⁵³ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

⁵⁴ HERYOVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Díl I. 5. vydání. V Praze: Nakladatelství J. Otto, 1921

splnění určitých okolností, svým právním jednáním nezavazovaly sebe, nýbrž osobu, která nad nimi měla moc. Například za právní jednání otroka zodpovídal jeho vlastník. Ke způsobilosti právně jednat patřilo také nést plnou odpovědnost za právem nedovolené činy tzv. deliktní způsobilost.⁵⁵

U právní osobnosti byly rozhodujícím faktorem sociální kritéria, ale u pro přiznání svéprávnosti byla tato kritéria biologická. Šlo tedy o to, jak byl člověk fyzicky a rozumově vyspělý, aby byl schopný si uvědomit důsledky svého jednání. To znamená, že rozhodujícím faktorem byl hlavně věk, mužské pohlaví a duševní zdraví jedince. Pokud osoba tyto podmínky nespĺňovala, neměla plnou svéprávnost a pokud splnila pouze některé z nich, mohla mít svéprávnost alespoň v omezeném rozsahu.⁵⁶

Co se týče žen, tak jejich způsobilost právně jednat byla rozlišena podle toho, zda byly v postavení *alieni iuris* nebo *sui iuris*. Ženy, které byly v postavení *alieni iuris* se nemohly v právních vztazích zavazovat vůbec. *Alieni iuris* znamenalo, že žena podléhala tzv. rodinné moci, buďto moci manželské nebo otcovské. Nejvíce byly ženy v tomto postavení omezené ve svých vlastních právech, nejméně pak v trestním právu, kde plně odpovídaly za své protiprávní jednání. Smluvně se nemohly tyto ženy zavazovat vůbec. Pokud se tak však stalo, byl tento smluvní závazek neplatný. Ženy, které se ocitly v postavení *sui iuris* nepodléhaly žádné moci rodinné, ani otcovské, ani manželské. Žena *sui iuris* byla svéprávná, a tedy nikomu podřízená. Osobou svéprávnou se žena mohla stát pouze v případě smrti jejího otce, kterému byla přímo

---

⁵⁵ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-334-6

⁵⁶ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

podřízena. Mohla nastat i situace, kdy se žena stala *sui iuris* pokud zaniklo její manželství. To mohlo zaniknout rozvodem nebo smrtí manžela. Žena, aby měla postavení *sui iuris* se pak, ale nesměla vrátit do své agnátské rodiny. Vzhledem k tomu, že však ženy byly údajně lehkomyšlné a nezkušené ve správně svého jmění a vystupování před soudem, byl ženám v postavení *sui iuris* ustanoven poručník neboli *tutor mulierum*. Tento poručník měl spravovat ženin majetek a kontrolovat její morálku, aby si svým chováním nepřivodila újmu.⁵⁷

Tutor mulierum mohl být ženě přidělen třemi způsoby, a to závětí, zákone anebo ho jmenoval magistrát. Manžel mohl v závěti uvést, zda si může žena poručníka zvolit sama, či nikoliv. Manžel dokonce mohl i ženě v testamentu dát právo, aby si v případě nevyhovující volby poručníka zvolila nového. Pokud nebyl poručník zmíněn v závěti, ustanovil se ženě poručník dle zákona a to tak, že poručníkem se stal nejbližší agnátský příbuzný. Když nastala situace, že nebyl žádný takový příbuzný, určil poručníka magistrát.⁵⁸

V důsledku stále zvyšující se společenské nezávislosti žen, v průběhu let poručnictví zcela vymizelo. Již za vlády Augusta byly ženy, které porodily tři děti od poručníka zcela osvobozeny. Dále za vlády císaře Claudia došlo ke zrušení zákonného poručnictví a následně za vlády Justiniána se poručnictví již vůbec neobjevovalo.⁵⁹

---

⁵⁷ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

⁵⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-334-6

⁵⁹ HERYOVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Díl I. 5. vydání. V Praze: Nakladatelství J. Otto, 1921.

2.3 DELIKTNÍ ZPŮSOBILOST

V současném právu je deliktní způsobilost definována, tak že každý člověk, který je schopen posoudit a ovládnout své chování, tak je schopný také odpovídat za své činy.⁶⁰

V římském právu bylo protiprávní jednání nazýváno bezprávným činem, za který se považovala všechna právní jednání, jimiž byly porušeny právem uložené povinnosti. S protiprávním jednáním vznikala i nová práva. Především vznikalo právo na pokutu, která měla být trestem pro pachatele, který spáchal bezprávný čin. Dále vznikalo právo poškozenému na náhradu škody. Pokud byl spáchán trestný čin, kde vznikala náhrada škody poškozenému, nejprve byl pachatel povinný zaplatit pokutu a až teprve poté byl nucen nahradit poškozenému škodu.⁶¹

Pachatel mohl spáchat bezprávné činy proti jednomu člověku nebo mohl svým protiprávním jednáním ohrozit celou společnost. Dle toho se bezprávné činy dělily na *delicti* - soukromé, kde poškozený určoval náhradu škody a mohl vyžadovat po pachateli pokutu, a na *crimia* - bezprávné činy, které ohrozili zájem celé společnosti. V tomto případě byl pachatel stíhán před veřejným soudem a následně odsouzen k veřejnému trestu, k trestu smrti nebo k trestu postihující jeho majetek.⁶²

---

⁶⁰ Občanský zákoník. In: 89/2012 Sb. 2015

⁶¹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

⁶² KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

Do deliktů římského práva se řadily pouze tři typy právních jednání. Šlo o *furtum* (krádež), *damnum iniuria datum* (protiprávní poškození cizího majetku) a *iniuria* (urážka na cti). Postupem času se rozšířily delikty na ještě další dvě jednání a to *metus* (jednání vynucené hrozbou) a *dolus* (podvod). Proti všem těmto právním jednáním se poškozený mohl domáhat svých práv žalobou *actiones poenales* u soudu.⁶³

Předpokládalo se, že osoba způsobilá k právnímu jednání, byla způsobilá i k protiprávním činům a měla tedy i deliktní způsobilost. Deliktní způsobilost byla v Římě však přiznána i osobám, které způsobilost právně jednat neměly nebo jim byla omezena. Šlo o otroky, podřízeného syna či ženu. Jediní, kteří nebyli odpovědní za své protiprávní jednání byly postižení a děti. Pokud však se protiprávního jednání dopustily, tak poškozený po nich nemohl vyžadovat pokutu ani náhradu majetkové škody.⁶⁴

Jak již bylo zmíněno výše, ačkoliv ženy měly omezenou svéprávnost, nebyly omezeny, co se týkalo stíhání za protiprávní činy. Deliktní způsobilost u žen, které byly v postavení *sui iuris* nebyla nijak omezována. Žena v tomto postavení byla za své spáchané bezprávné činy plně zodpovědná. U žen, které byly v opačném postavení tudíž v postavení *alieni iuris* platilo, že za ně měla deliktní způsobilost osoba, která nad ní měla panskou moc. Veškerá práva nabytá ženou *alieni iuris* příslušela *paterfamilias*, který byl považován za jedinou osobu, kterému římské právo přiznávalo plnou způsobilost k právnímu jednání.

---

⁶³ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

⁶⁴ HERYOVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Díl I. 5. vydání. V Praze: Nakladatelství J. Otto, 1921.

Paterfamilias byl tedy plně svéprávný a odpovídal i za právní jednání osob mu podřízených. Pokud se tedy dcera či otrokyně dopustila bezprávného činu, odpovídal za toto jednání její *paterfamilias* jako kdyby tento čin spáchal on sám. Hlavním důvodem, proč za protiprávní jednání osoby *alieni iuris* nesl odpovědnost *paterfamilias* bylo, že tyto osoby neměly žádný majetek, a proto nemohl po nich poškozený vymáhat pokutu, či náhradu škody. Vlastník osoby tedy musel za pachatele pokutu zaplatit nebo pachatele rovnou vydat poškozenému. Za doby království se objevovaly i případy, kdy *paterfamilias* vydal mrtvého pachatele poškozenému a tím se zbavil své odpovědnosti za jeho činy. Deliktní způsobilost za osoby *alieni iuris* zanikala smrtí těchto osob nebo pokud se osoby *alieni iuris* staly osobami *sui iuris*.⁶⁵

2.4 PROCESNÍ ZPŮSOBILOST

Procesní způsobilost v současném právním řádu je přiznána každému, kdo je způsobilý být účastníkem řízení (samostatně před soudem vystupovat a jednat) a má právní osobnost. Každá osoba, ale může jednat před soudem samostatně jen v takovém rozsahu v jakém je svéprávná. Plná procesní způsobilost fyzické osoby je stanovena až dosažením zletilosti osoby.⁶⁶

V Římě to bylo s procesní způsobilostí totožné, domáhat se práva u soudu a samostatně procesně jednat mohla také pouze osoba plně svéprávná. Osoby, které byli podřízené jiné moci, musely být před soudem zastupovány. U žen, stejně jako předchozí způsobilosti, byla

---

⁶⁵ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

⁶⁶ Procesní způsobilost | epravo.cz. EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - *Sbírka zákonů, judikatura, právo* [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/procesni-zpusobilost-38344.html>

procesní způsobilost opět omezována. Jak již bylo zmíněno, byla žena v Římě vnímána jako lehkovážná osoba, tudíž nebyla schopna spravovat své vlastní záležitosti. K tomu patřila i neschopnost vykonávat veřejné funkce a účastnit se politického dění.⁶⁷

Ženám nebylo umožněno podávat žaloby u soudu, tedy vystupovat u soudu jako *actor* (žalobce). Pouze v případě žaloby na vrácení věna (*actio rei uxoria*). Na straně obžalovaného se ženy objevit mohly. Procesní způsobilost byla ženám *sui iuris* přiznána pouze v takovém rozsahu, v jakém se mohly samy svým právním jednáním zavazovat. Ve zbývajících případech musela být zastoupena svým poručníkem (*tutor mulierum*). Ten ji měl chránit před její nerozvážností. Velmi často se však stávalo, že poručník ženu zastupoval pouze na oko a preator musel tak velmi často některé poručníky žen nutit ke schválení jednání jejich poručenek.⁶⁸

Soukromé římské právo ženám odpíralo nejen procení způsobilost, ale i způsobilost k některým právním jednáním. Nebylo jim umožněno mít moc nad svými dětmi, nemohly vykonávat poručnictví, nemohly svědčit při sepisování závětí a nemohly ani zastávat veřejné funkce. Dokonce i pořídit závěť mohla žena pouze se souhlasem svého poručníka nebo pána.⁶⁹

---

⁶⁷ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

⁶⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-334-6

⁶⁹ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

3. Právní postavení ženy v římském právu

3.1 ŘÍMSKÁ RODINA

Postavení svobodně narozených žen ve starověkém Římě se zásadně lišilo od postavení žen v jiných starověkých společnostech. Ženy měly více příležitostí k účasti ve společenském životě, protože jejich život se neodehrával pouze mimo společnost, jako tomu bylo například u žen ve starověkém Řecku. Ačkoliv měly ženy v Římě omezenou způsobilost k právním úkonům, nelišily se od většiny mužů. Na rozdíl od mužů však ženy neměly žádná práva nad rámec své vlastní osoby. Nemohly být strážci, ani ručiteli a nemohly zastávat žádnou politickou ani veřejnou funkci. Pozice ženy v římské společnosti byla velmi závislá na společenském postavení její rodiny.⁷⁰

Římská rodina byla označována latinským termínem *Familia* a zahrnovala všechny členy římské individuální rodiny a veškerý rodinný majetek, mezi který patřili i otroci. Rodina v Římě představovala pevně organizovaný, nezávislý a soběstačný právní svazek.⁷¹

V římském právu můžeme rozlišit dva druhy příbuzenských vztahů. Jedná se o *cognatio* (příbuzenství pokrevní) a *agnatio* (uměle založené na mocenském postavení nejstaršího člena římské rodiny).⁷²

KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

⁷⁰ *Frauen im Alten Rom* – Wikipedia. [online]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Frauen_im_Alten_Rom

⁷¹ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2., přeprac.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5

⁷² SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-334-6

Agnátská rodina

Z pohledu společenského života antického Říma a římského práva se pojem římská rodina rozhodně neshoduje s pojmem dnešní rodiny. Římská rodina představovala mocenskoprávní svazek, na rozdíl od dnešní rodiny, která představuje svazek pokrevní. Tento mocenskoprávní svazek nazývali v Římě *agnatio* a osobám, které byly v tomto svazku se nazývali agnáti. Jelikož se v tomto svazku sdružovali agnáti, hovoříme tedy tak o takzvané agnátské rodině. Jedním z kritérií agnátské rodiny je podrobení se otcovské nebo manželské moci té rodiny. Dá se tedy říci, že agnátskou rodinu tvoří jen ty osoby, které dohromady spojuje ta stejná otcovská a manželská moc hlavy rodiny, což znamená moc otce a manžela v jedné osobě (*paterfamilias*). V zásadě se jednalo o tyto osoby: otec a manžel jako hlava rodiny a nositel moci, manželka, děti (mužského i ženského pohlaví bez rozdílu), případně jejich manželky nebo manželé, ale i potomci ženatých a provdaných dětí, případně i nemanželské děti neprovdaných dcer. Pokud tyto osoby skutečně podlehaly moci hlavy rodiny, byly členy agnátské rodiny. Když zemřela hlava rodiny (*paterfamilias*), jeho smrtí se agnátské pouto uvolnilo v tom smyslu, že se agnátská rodina rozpadla na tolik agnátských rodin, kolik mužů bylo v přímo podřazené zemřelému. Agnátský vztah, ale zůstal a měl význam pro dědění. Smrtí *paterfamilias* se přímo podřazení jedinci stali svéprávnými (*sui iuris*), muži se stali hlavami rodin, ženy se sice staly svéprávnými, *sui iuris*, ale nezakládali agnátskou rodinu, protože podle civilního práva nemohli být nositelkami otcovské nebo manželské moci. Zůstávali, ale ve vztahu bývalých podřízených té stejné otcovské nebo manželské moci. V agnátské rodině měla manželka postavení

dcery. Osamostatněný syn nebo dcera, která se manželstvím podřídila manželovo moci, přestali být členy původní agnátské rodiny.⁷³

Kognátská rodina

Na rozdíl od agnátské rodiny kognátská rodina představovala svazek lidí, kteří byli navzájem vázáni pokrevním vztahem. Pokrevní vztah se zakládal ze strany muže zplozením, ze strany ženy porodem. Rozdíl mezi agnátskou a kognátskou rodinou byl značný a měl i dost velké právní důsledky, proto je důležité v římském právě rozlišovat tyto dva druhy rodiny a s nimi tyto dva druhy rodinných vztahů. Agnátský vztah měl mocensko-právní charakter, kognátský vztah měl biologický charakter. Z kognátského vztahu se nedalo vystoupit, a právě proto ho nelze žádným způsobem skončit. Pokrevní vztah, jak již bylo zmíněno výše, mohl založit muž i žena. Vzhledem k tomu, že založit kognátskou rodinu směla i žena, byla vždy v postavení manželky, a ne dcery, jako tomu bylo u rodiny agnátské. Členové kognátské rodiny byli zpravidla v různé pokrevní vzdálenosti vůči hlavě rodiny, a i navzájem mezi sebou. To stejné můžeme konstatovat i mezi agnáty. Tato příbuzenská blízkost se už v Římě měřila na stupně, přičemž každý stupeň předpokládal porod. Pokrevní příbuzní byli tak blízko, v takovém stupni pokrevnosti, kolik porodů bylo třeba, aby vznikla pokrevnost mezi osobami, kterých příbuznost byla měřena. Platila zásada, že mezi pokrevními je takový stupeň pokrevní vzdálenosti, kolik bylo porodů (*tot gradus, quod generationes*). Počítání pokrevní blízkosti má velký význam především v dědickém a manželském právu. Od konce římské republiky se stále více bral zřetel na pokrevní vztah, dokud úplně nepřevládal a nezatlačil agnátskou rodinu. Při pokrevnosti se rozeznává přímá linie (například: otec, syn, vnuk) a boční linie (například: sourozenci, strýc, synovec,

---

⁷³ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

bratřenci). V přímé linii se rozeznávají zase stupně vzestupné (například: děda, praděda atd.), zde hovoříme o předcích neboli *ascendentes*, a stupně sestupné (například: syn, vnuk, pravnuček atd.), zde hovoříme o potomcích, tedy jako *descendentes*.⁷⁴

V rodině mohla být pouze jedna osoba, která byla plně způsobilá ke všem právním úkonům a na níž stála rodina jakožto celek, za tu byl považován otec rodiny takzvaný *paterfamilias*. Další členové rodiny, tedy manželka, syn, dcera, jejich manželé a manželky jejich dětí, mu byli plně podřízeni. *Paterfamilias* také rozhodoval o veškerém majetku, proto by se dalo říct, že do rodiny patřil například i dům. Rodina se zakládala manželstvím, které vznikalo spojením římského občana se ženou. V případě smrti *paterfamilias*, přebíral moc nad rodinou jeho nejstarší syn.⁷⁵

Paterfamilias disponoval trojí mocí. *Patria manus* byla moc, která se vztahovala na manželku, *patria potestas* se vztahovala na děti a patřila sem také moc, kterou mohl *pater familias* uplatňovat nad svobodnými osobami, které se ocitly v dočasném otroctví nebo na otroky, kteří mu patřili a pracovali pro něj doma nebo na jeho polích. Oprávnění otce rodiny se vztahovalo, ale pouze na právo soukromé, ve veřejném právu mohly osoby podřízené jeho moci zastávat vysoké funkce.

Plnohodnotným občanem Říma byl v první řadě uznáván muž. Měl mnohem vyšší postavení než žena, a to z toho důvodu, že byl silný a dokázal se starat o obdělávání pole a bojovat za svou vlast.

---

⁷⁴ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

⁷⁵ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie. ISBN 978-80-7418-184-9

Žena se v průběhu života mohla ocitnout v různých postaveních. V hlavní řadě v postavení dcery, manželky, matky, ale i vdovy.⁷⁶

3.2 PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽENY JAKO DCERY

Otcovská moc starého Říma vynikala svojí neobyčejností, protože i Gaius přiznává, že sotva se najdou někde lidé, kteří by měli nad dětmi takovou moc. *Patria potestas* (otcovská moc) byla považována za právo, které náleželo *paterfamilias* a znamenalo, že má neomezenou moc nad životem, smrtí a majetkem svých dětí.⁷⁷

Když se dítě narodilo, bylo předloženo před otce. Otec rozhodoval o tom, zda dítě bude žít anebo zda bude posláno na smrt. Nejčastěji odsoudil otec k smrti děti, které byli postižené anebo děti, které již ekonomicky nemohl zajistit. Pokud otec dítě do rodiny přijmul, konala se celá řada úkonů, modliteb a náboženských obřadů, které měli zajistit dítěti šťastnou budoucnost. Osmý nebo devátý den po narození (záleželo dle pohlaví, u dívek osmý den) se konalo očištění, při kterém dítě dostalo jméno a na krk mu bylo pověšeno kožené pouzdro s amuletem neboli bullou. Výchova v Římě byla přísná, měla vést k mravnosti, důstojnosti, vytrvalosti, zbožnosti, poslušnosti, prostotě a úctě před stáří. Výchova patřila do povinností rodičů. Dcery byly vychovávány matkou, která je měla od útlého věku, a i během dospívání

---

⁷⁶ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie. ISBN 978-80-7418-184-9

⁷⁷ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie. ISBN 978-80-7418-184-9

připravovat na vedení domácnosti. Jejich výchova končila sňatkem, což mohlo být již ve dvanácti letech.⁷⁸

Právní postavení dcery nebylo tak dobré, jako právní postavení syna. Dcera neměla výhody, jaké nabýval dospělý syn-voják. Syn mohl žít v platném manželství, ale musel si k němu vyžádat souhlas od otce. Synovi děti a manželka podléhaly jeho *paterfamilias*, stejně tak jako majetek, který syn mohl nabývat. Dospělému synovi vyhrazoval otec zpravidla omezenou sféru volné působnosti, měl právo na samostatné hospodaření s oddělenou částí rodinného majetku, které ale stále zůstávalo ve vlastnictví otce a ten si je mohl kdykoliv vyžádat zpět. Na nic takového dcera neměla nárok. Dcery se na rozdíl od svých bratrů nemohly vůbec smluvně zavazovat, a nemohly být ani z těchto závazků žalovány. Pokud se tedy dcera smluvně zavázala a závazek ze smlouvy splnila, šlo o naturální obligaci, kdy v případě plnění řádného dluhu nemohl být věřitel k vrácení přijatého plnění nucen. V opačném případě, tedy když nebyli splněny její závazky, se nemohl věřitel dožadovat jejich splnění soudní cestou. Jedna z mála věcí, která byla u syna a dcery stejná, byla způsobilost z protiprávního jednání, nebyl brán zřetel na jejich pohlaví. Odpovědnost za spáchané činy dětí, ale přecházela na *paterfamilias*⁷⁹

Otec měl právo provdat svoji dceru, projevit souhlas se zasnubami a k případnému uzavření manželství. Dceřino členství

---

⁷⁸ Příspěvatelé Wikiknih, *Rodina ve starém Římě/Výchova dětí* [online], Wikiknihy: Otevřená sbírka učebnic a knih, c2007, Datum poslední revize 3. 04. 2007, 00:54 UTC, [citováno 19. 02. 2020] <https://cs.wikibooks.org/w/index.php?title=Rodina_ve_star%C3%A9m_%C5%98%C3%ADm%C4%9B/V%C3%BDchova_d%C4%9Bt%C3%AD&oldid=9915>

⁷⁹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

v rodině zanikalo sňatkem s jiným římským občanem, tudíž odchodem do jiné rodiny pod moc jiného *paterfamilias*⁸⁰

3.3 PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽENY JAKO MANŽELKY

Pojem manželství označuje dlouhodobý faktický svazek mezi mužem a ženou. Mezi podmínky manželství patří monogamie, což je svazek, ve kterém nelze mít více manželek, nebo manželů, tudíž je sňatek uzavírán pouze mezi dvěma lidmi. Další podmínkou ke vzniku manželství je souhlas, který měl trvat po celou dobu manželství. Šlo o souhlas snoubenců, že spolu chtějí žít a zplodit děti, a i souhlas otců obou rodin snoubenců. Manželé také museli pocházet každý z různé rodiny (jedná se o tzv. esogamii, která zakazovala například sňatky mezi lidmi ve stejné agnátské rodině)⁸¹

Manželství v Římě rozlišujeme na dva druhy, na *matrimonium legitimum a matrimonium iure gentium*.⁸²

Matrimonium legitimum bylo manželství mezi občany Říma. Tato forma manželství mohla být uzavřena pouze mezi osobami, které byli oprávněné uzavřít sňatek, to znamená, že měli *ius conubii* (oprávnění vstupovat do manželství s římskými občany). Toto oprávnění měli římsští občané, cizinci *ius conubii* neměli, ale mohli ho mimořádně obdržet jako privilegium. *Matrimonium legitimum* byla jediná forma svazku, která umožňovala vznik *patria potestas* (moc otce na dětmí)

---

⁸⁰ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2., přeprac.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5

⁸¹ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-334-6

⁸² SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-334-6

patria manus (vznik moci nad manželkou) a jen díky tomuto manželství mohlo vzniknout agnátské příbuzenství. V případě, že v manželství neměl ani jeden *ius conubii*, nemohla vzniknout ani jedna z mocí a znamenalo to, že děti, které se narodily, následovaly právního postavení jejich matky.⁸³

Matrimonium iure gentium označuje typ manželství uzavřené mezi cizinci, nebo s cizincem, který nemá *ius conubii*.⁸⁴

Dále lze manželství rozlišit na dva typy: manželství s *manus* (přísné manželství) a manželství bez *manus* (volné manželství). Termín *manus* znamená v překladu „ruka“ a je spojován s manželovo mocí nad manželkou.⁸⁵ Manželství s *manus* znamená, že manželka se stává členem agnátské rodiny svého manžela a vzhledem k povinnosti podřídit se jeho manželské moci, přichází o veškeré svazky s původní rodinou, kromě svazků s pokrevními příbuznými. Naopak manželství bez *manus* označuje volné manželství, kde žena zůstává agnátkou ve své původní rodině a stále podléhá moci svého dosavadního *paterfamilias* a dokonce po něm i dědí.⁸⁶

V Římě se bralo manželství jako svazek uzavíraný v zájmu muže, protože se mělo stát základem rodiny a mělo zabezpečit trvání jeho rodu.

---

⁸³ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

⁸⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-334-6

⁸⁵ HERYOVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Díl I. 5. vydání. V Praze: Nakladatelství J. Otto, 1921.

⁸⁶ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-334-6

Žena se uzavřením svazku podřizovala rodinné moci manžela, opustila vlastní rodinu a vstoupila do rodiny nové. Přešla tedy pod moc jiného *paterfamilias*, který již nebyl její otec, nýbrž její manžel. Spolu s mocí na nového *paterfamilias* přešel i její majetek, který zatím žena měla. Vstupem do manželovy rodiny se žena stávala takzvanou *materfamilias*. I přes tento čestný titul však byla manželka podřízeného postavení vůči svému manželovi. Jelikož se její postavení moc nelišilo od postavení synů a dcer rodiny, uznávala se v právu zásada, že manželka je ve vztahu k manželovi *filiae loco* (v postavení dcery) a ve vztahu k vlastním dětem *sororis loci* (v postavení sestry). Toto postavení bylo výhodné pro ženu pouze v dědickém právu, protože spolu s dětmi mohla dědit v první skupině takzvaných vlastních dědiců.⁸⁷

Ačkoliv byla žena brána stejně jako děti, z pohledu práva se k ženě přistupovalo s větší ohleduplností. Manžel si mohl se svou ženou dělat vše, co uznal za vhodné. Když žena něco provedla mohl jí i sám potrestat. Byla zde však předepsaná povinnost poradit se o trestu s vlastními příbuznými i manželčinými pokrevními příbuznými. Pokud manžel udělil přísný trest bez souhlasu rodiny, dostal takzvanou cenzorskou důtku.⁸⁸

Mezi tresty, kterými mohl manžel manželku potrestat patřil trest smrti, trest zapuzení (rozvod), zabavení majetku, který manželka do manželství vnesla, ale i majetku, který během manželství nabyla. Dále mohl manžel prostřednictvím poslední vůle jmenovat ženě poručníka. V neposlední řadě disponoval manžel právem vindikace proti každému,

---

⁸⁷ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

⁸⁸ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

kdo by manželovi jeho manželku neoprávněně zadržoval. Toto právo se uplatňovalo vindikační žalobou.⁸⁹

Manželství mohlo zaniknout několika způsoby. Mezi nejčastější způsoby zániku manželství se řadila smrt jednoho z manželů. Dále manželství mohlo zaniknout upadnutím do otroctví (*capitis deminutio maxima*) jednoho z manželů, ztrátou občanství (*capitis deminutio media*) jednoho z manželů, vznikem příbuzenství, pokud např. tchán adoptuje zetě nebo snachu. Svazek mohl zaniknout také vůlí manžela, a to buď zapuzením (*repudium*) například z důvodu cizoložství manželky anebo rozvodem (*divortium*).⁹⁰

Spolu se vznikem a zánikem manželství nastává otázka majetkového práva mezi manželi. V římské společnosti existovali manželství, ve kterých žena mohla mít a měla svůj vlastní majetek stejně jako její manžel, a na druhé straně manželství, ve kterých byla manželka podřízena moci svého manžela, tudíž i její majetek patřil jejímu manželovi. Během let se v Římě vytvořili a uplatnili tři různé druhy majetkoprávní úpravy mezi manželi. Patřil sem režim úplného splynutí majetku manželů, tudíž celkový majetek vlastnil manžel. Dalšími režimy jsou: režim úplného odloučení majetku (každý měl svůj majetek) a režim věna, který měl být kompromisem mezi režimem splynutí a režimem odloučení.⁹¹

---

⁸⁹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

⁹⁰ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-334-6

⁹¹ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

Věno neboli také *dos* označoval majetek, který manželka přinesla do manželství, aby manželovi ulehčila výlohy a náklady spojené se zakládáním nové rodiny. Žena nebyla povinná věno do manželství přinést, manželství mohlo trvat i bez věna. Ale některé zvláštní rysy právní úpravy poukazují na to, že bylo zřízení věna žádoucí a běžné. Platilo, že pokud žena věno do rodiny nepřinesla, mohl jí manžel odmítnout výživu a zaopatření.⁹²

Věno přijímal manžel, ale pokud byl ještě pod mocí svého paterfamilias, tak ho přebíral on. Znamená to tedy, že věno mohl přebírat i tchán nevěsty. Věno si mohla žena zřídit sama anebo jí ho mohly zřídit osoby jiné. Pokud věno zřizoval ženin paterfamilias, tak se označovalo latinským názvem *dos profecticia*. Mezi další osoby, které mohly věno ženě zřídit patřil například nevěstin dlužník anebo osoby, které jednoduše chtěly nevěstě něco věnovat. Do věna mohlo patřit cokoli, co nějakým způsobem rozmnožilo manželův majetek. Mohly to být například věcná práva k věcem cizím, pohledávky, ale mohl to být i celý majetek.⁹³

Během manželství mohl manžel s věnem libovolně nakládat, tak jak uznal za vhodné a manželka během manželství nemohla požadovat získání svého věna zpět do svého vlastnictví. Pokud ale manželství zaniklo, měla manželka právo požadovat své věno zpět a to žalobou (*actio rei uxoriae*) proti manželovi anebo jeho dědici. Manžel se mohl po zániku manželství a proti žalobě bránit srážkami z věna (*retentiones*) a to z různých důvodů jako bylo například vyživování jejich společných dětí, nebo manželčina nevěra. Až Justinián zrušil možné srážky

---

⁹² SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-334-6

⁹³ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

z manželčina věna a zabezpečil manželčino věno zákonným právem na celý majetek manžela. S postupem doby začalo být v Římě zvykem, že budoucí manžel tedy snoubenec, dal nevěstě při vzniku manželství dar, jako projev přízně a náklonosti. Byl to dar, který měl sloužit manželce, jako zabezpečení po možném rozvodu manželství a zároveň měl sloužit jako pokuta manželovi za bezdůvodný rozvod.⁹⁴

Manželství nebylo v Římě zdaleka jediným soužitím muže se ženou. Existoval zde další typ svazku takzvaný *concubinatus*, v překladu konkubinát. Smyslem konkubinátu bylo pohlavní soužití dvou jedinců. Muž neusiloval o vznik manželství, ale o soulož. Úmyslem muže nebylo mít manželku, ale souložnici. Nejednalo se o právní vztah, ale o faktický vztah. Muž se konkubinátem k ničemu nezavazoval (např. k moci nad dětmi nebo k následnému dědění). Tímto vztahem bylo možné se vyhnout překážkám, které bránily vzniku manželství. Narozené děti v tomto vztahu se označovali jako nemanželské děti (*liberi naturales*). Žena se označovala jako konkubína, ale neměla stejné postavení s prostitutkou. V konkubíně žili převážně vysoce postavení muži s ženami, kteří byli například ve vojenské službě a měli zakázáno se ženit.⁹⁵

Dalším soužitím bylo *contubernum*, označováno také jako otrocké soužití. Šlo o soužití dvou otroků, které bylo založeno především na vůli jejich pána a neměl žádné právní následky. Pokud se v tomto soužití narodily děti, následovaly postavení matky, tudíž náležely také pánovi a byly považovány za součást majetku. V římském právu bylo upraveno i soužití svobodné ženy s otrokem. Pokud pán otroka se soužitím nesouhlasil a žena přes to trvala na svém, tak se sama stala

---

⁹⁴ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

⁹⁵ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

otrokyní. Tato situace měla zabránit svobodným ženám v soužití s otroky, protože římská společnost nebyla tomuto soužití příliš nakloněna.⁹⁶

3.4 PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽENY JAKO MATKY

V předchozích podkapitolách této práce již bylo mírně nastíněno, jaké postavení má žena v roli matky. Především je to patrné z podkapitoly právní postavení ženy jako manželky, protože žena měla stejná práva jako dcera, byla tedy též právně na úrovni *filiae loco*.

Jak již bylo výše zmíněno, žena v římské rodině nesla postavení takzvané *materfamilias*. Žena se spolu se vznikem manželství stávala členem manželovy rodiny, přijímala tedy i jeho rodinné bohy. Byla takovou „ochránkyní rodinného krbu“. Muž měl k ženě důvěru, co se domácnosti týkalo, a proto ji často svěřoval klíče od domu a péči o chod domácnosti ponechával na její vůli. Úkolem ženy tedy bylo dohlížet na služebnictvo, otroky a sprádat vlnu, což mělo být v té době jedinou vznešenou činností, kterou mohla zdědit po svých předcích. Muž byl ženiným pánem, proto žena mohla existovat jen prostřednictvím svého muže. Ženy, které nepodléhaly moci otce rodiny, manžela nebo nemusely mít svého poručníka, byli většinou jen takzvané kněžky bohyně Vesty⁹⁷ (*Virgines Vestae*). Určité svobodné postavení měly také

---

⁹⁶ FRÝDEK, Miroslav. *Právní, náboženské a politické aspekty starověké římské rodiny*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2012. Právo. ISBN 978-80-7418-157-3

⁹⁷ **Kněžky bohyně Vesty – Vesta byla bohyně rodinného krbu, okolo kterého se scházela celá rodina. Krb byl určitým symbolem trvalého usídlení rodiny. Posvátný oheň, hlídali právě kněžky bohyně Vesty tkzv. Vestálky.** *Hvězdy - Názvosloví - Vesta*. [online]. Copyright © 2009 [cit. 21.02.2020]. Dostupné z: <http://hvezdy.astro.cz/nazvoslovi/672-vesta>

ženy, které se označovaly latinským termínem *flaminica*. *Flaminica* byla manželkou kněze obětníka, která touto cestou byla propuštěna z otcovské moci.⁹⁸

Ve vztahu ke svým dětem byla matka v postavení jejich sestry (*sororis loci*), což se projevilo následně v dědickém právu, které bude zmíněné v nadcházející kapitole (postavení ženy jako vdovy).⁹⁹

Velmi významné postavení matky, bylo především pro její děti, kterým bylo dle jejího postavení ve společnosti určeno jejich postavení. Pokud byla matka vdaná v řádném římském manželství, tak dítě dědilo svůj občanský status dle otce.¹⁰⁰ Za manželské dítě bylo považování dítě, které se narodilo mezi 182. dnem manželství a 300. dne po jeho zániku.¹⁰¹ Děti, které se narodily ve společném soužití dvou lidí v konkubinátu, dělily svůj občanský status dle matky, otec nad nimi zpravidla nezískával žádnou moc.¹⁰²

Digesta uvádí, že svobodní občané jsou ti, které porodila svobodná žena, i když je počala v otroctví. Ke svobodně postačovalo,

---

⁹⁸ FRÝDEK, Miroslav. *Právní, náboženské a politické aspekty starověké římské rodiny*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2012. Právo. ISBN 978-80-7418-157-3

⁹⁹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

¹⁰⁰ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římské právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

¹⁰¹ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie. ISBN 978-80-7418-184-9

¹⁰² KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

aby žena v době porodu byla svobodná, tudíž svobodný byl i její potomek. Naopak platilo, ale to, že pokud žena počala jako svobodná matka a v době porodu už byla v otroctví, narodilo se dítě také svobodné. Prakticky postačovalo, aby žena otrokyně byla část doby svobodná a dítě již po narození mělo zajištěný svobodný status. Šlo o určitou ochranu plodu, protože nikdo si nemohl vybrat v jakém lůně se vyvine.¹⁰³

V souvislosti s postavením matky v římském právu a rodině nelze vynechat a nezmínit institut *bona materna*. Tento pojem označoval majetek dítěte, který mu zanechala jeho matka. Právo poživací měl sice *paterfamilias*, ale podstata majetku a další jeho funkce náležela do vlastnictví dítěte. Pokud *paterfamilias* zemřel, *bona materna* už zcela náležela do vlastnictví dítěte a do pozůstalosti otce se tedy nepočítala. V pozdějších dobách bylo do majetku už započítáváno vše, co dítě dostalo (tedy nabylo bezplatně) od své matky anebo jejích ascendentů, což se označovalo termínem *bona materni genesis*.¹⁰⁴

3.5 PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽENY JAKO VDOVY

Nejprve je nutné zmínit, že právní postavení ženy v dědickém právu se odvíjelo také od typu manželství, které bylo uzavřeno mezi ženou a jejím mužem. Jak již bylo zmíněno výše, manželství můžeme rozdělit na manželství přísné (*s manus*) a na manželství volné (*bez manus*). Pokud žena uzavřela s mužem manželství přísné, stávala se osobou *alieni iuris* a nebyla tedy dále způsobilá k tomu, aby měla vlastní majetek. Pokud nabyla během manželství nějaký majetek, tak spadl do

---

¹⁰³ SKŘEJPEK, Michal. *Digesta neboli Pandekty*. Praha: Karolinum, 2015, ISBN 978-80-246-3063-2

¹⁰⁴ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2., přeprac.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5

vlastnictví jejího manžela. To bylo ale podmíněné tím, že manžel byl osobou *sui iuris*, ale pokud byl ve stejném postavení jako jeho manželka, tak vše co manželka nabyla co se majetku týče, patřilo jeho otci.¹⁰⁵ V přísném manželství, vystupovala žena vůči svému manželovi postavení dcery (*sororis loco*), což se samozřejmě projevilo i v právu dědickém, kde manželka patřila do první skupiny dědiců manželovi pozůstalosti, společně s jejich dětmi.¹⁰⁶ Ve druhém typu manželství, tedy volném (bez *manus*), manželka nepřecházela do rodiny svého manžela, ale zůstávala ve své dosavadní rodině. Její právní postavení zůstalo tedy také stejné. Pokud manželka tedy již neměla *paterfamilias*, stala se osobou *suis iuris*. V tomto typu manželství manželovi nevznikala *manus* a veškerý majetek, který manželka nabyla, patřil do vlastnictví jejího otce nebo jí samotné. Podmínka byla stanovena tím, že se stala osobou *suis iuris*.¹⁰⁷

V Římě byly známy dva způsoby, kterými bylo možné dědit. První způsob a taky způsob, který měl zároveň přednost před druhým, byla závěť *testamentum*, neboli dědění ze závěti. Tento způsob měl nejenom přednost, ale také převahu nad děděním ze zákona. Dědění ze zákona bylo tedy druhým možným způsobem dědění. Dědění ze závěti mělo tak velký sociální dopad na společnost, že se právníci všemi možnými způsoby snažili zachránit dispozici závěti, když jí hrozila neplatnost nebo neúčinnost a hrozila možnost dědění ze zákona.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

¹⁰⁶ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

¹⁰⁷ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

¹⁰⁸ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

Dědění ze závěti

Závěť (Testament) byla samozřejmě pouze v moci bohatých a majetných lidí. Závěti mohl *paterfamilias* sám určovat dědění dle svojí vůle a mohl s ní výrazně ovlivňovat vytváření velkých hospodářských celků a tím do společenského a politického popředí posouvat vlastní rodinu. Závěť byla základem dědění ze závěti. Měla specifické body, které bylo nutno dodržet. Byl to jednostranný projev vůle, který měl přísně osobní povahu a přísně formální povahu. Pokud nebyla jedna z těchto tato povah dodržena jednalo se o závěť neplatnou. Závěť mohl zřídit pouze římský občan *sui iuris*, pokud byl způsobilý právně jednat. Kromě *paterfamilias* se jednalo o ženy *sui iuris*. Žena musela být tedy v postavení *sui iuris*, být svéprávná a způsobilá vlastnit majetek. To fungovalo i co se týče majetku, který žena mohla zdědit, také ho mohla zdědit pouze pokud byla v postavení *sui iuris*. Žena v postavení *alieni iuris* mohla být sice ustanovena jako dědic, ale pozůstalost nenabývala ona, nýbrž majitel její moci. Tímto způsobem mohl dědit o otrok. Pokud však osoby způsobilé dědit konaly proti zůstavitelovo vůli způsobem, že ho chtěli například zabít, či padělat jeho závěť o své dědické právo přišly.¹⁰⁹

Již v Římě nacházíme pojem neopominutelný dědic, který byl znám jako *heredes sui necessari* neboli dědicové nutní. Jednalo se o příslušníky zůstavitelovy rodiny, především tedy o jeho manželku a děti. Tito jedinci se stávali dědici za každé situace. Nemohli být vynecháni ani z testamentu, museli být vždy výslovně zmíněni. Mohli být vydědění bez udání důvodu (až v době vlády Justiniána byla zavedena reforma, dle které bylo povinné uvádět důvod vydědění např. urážlivé chování vůči

---

¹⁰⁹ REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Římske právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5

zůstavitelovi nebo ohrožování jeho života). Synové museli být vyděděni jmenovitě, u ostatních stačilo pouze prohlášení, že další osoby jsou vyděděny. Dědicové mohli možnou pozůstalost odmítnout, pokud k tomu došlo, byl zůstavitelův majetek rozprodán.¹¹⁰

Dědění ze zákona

Dědění ze zákona nastává v situaci, že zůstavitel nezanechal závěť nebo nebyla jeho závěť platná. Podmínkou pro dědění bez závěti se stala teda smrt zůstavitele *intestatus*, tedy smrt bez zanechání testamentu. Dědici se tedy povolávali na základě Zákona XII. desek. Šlo o to, že se dědici (*heres legitimi*) povolávali postupně, takže další třída dědiců se povolávala, až tehdy pokud nebylo dědictví nabyto předchozí třídou.¹¹¹

Dědění ze závěti mělo dvě úpravy v kategorii osob povolávaných k dědění. Šlo o právo civilní – *ius civile*, kde byla posloupnost označována jako *hereditas legitima* a právo pretorské – *ius honorarium*, s posloupností nazvanou *bonorum possessio intestati*. Pro obě práva bylo shodně povolávání dědiců na základě příbuzenství, a však u *ius civile* bylo rozhodujícím příbuzenstvím agnátské a pro *ius honorarium* představovalo přednost příbuzenství kognátské.¹¹²

---

¹¹⁰ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

¹¹¹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

¹¹² KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

Co se týče manželky zůstavitele dle posloupnosti civilního práva, ta byla v podřízené moci svého manžela, což znamenalo, že z hlediska dědického práva byla ve výhodném postavení. Manželka dědila společně s dětmi zůstavitele rovným dílem. Musela však být v manželství *s manus*, protože manželka žijící ve volném manželství dědit nemohla. Manželka podřízená moci manžela, společně s dalšími osobami, které byly přímo podřízené zůstaviteli moci, tedy jeho děti, vnuci nebo dokonce i manželky dříve zesnulých synů, tvořily skupinu dědiců vlastních a zároveň dědiců nutných. U vzdálenějšího zůstavitelova potomstva např. vnuci, nedědily rovným dílem, jako tomu bylo u zůstavitelovy manželky a dětí, dědily podle kmenů – *in stirpes*.¹¹³

Mohla však nastat situace, kdy neměl zůstavitel vlastní a nutné dědice a nezanechal ani závěť. V tomto případě dle Zákona XII. desek se povolávali nejbližší agnátové. Do té doby, než vyšel Zákon XII. desek, byl majetek zůstavitele nemajícího žádného dědice, považován za věc ničí, a tak se stával předmětem okupace. Nejbližším agnátem mohl být pro zůstavitele pouze ten, který patřil k zůstavitelovým agnátským příbuzným a měl k němu zůstavitel před jeho smrtí nejbliž. Nejčastěji to byli agnátští sourozenci.¹¹⁴

Dle posloupnosti preatorského práva se dávala přednost na místo agnátských příbuzných, příbuzenství kognátskému. Kognáti tak byli povoláváni postupně dle dědických tříd. Manželka měla i v dědění dle preatorského práva výhodné postavení, jelikož byla povolána ve třech dědických třídách. Do první skupiny se řadily všechny děti zůstavitele, včetně těch, které už nebyli po jeho smrti agnáty a manželka. Druhou

---

¹¹³ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

¹¹⁴ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

skupinou byla manželka a všichni dědici dle *ius civile*. Ve třetí dědické třídě byla vynechána manželka a byli zde všichni pokrevní příbuzní do 6. stupně, výjimku tvořily dědicové ze 7. stupně, jejichž vztah se dal přirovnat ke vztahu bratrance a sestřenice. Poprvé se v dědění objevily také nemanželské děti po matce, která nebyla jejich agnátkou a rovněž příbuzní zůstavitele v pobočné linii ze strany matky. Do čtvrté skupiny se řadila opět pozůstalá manželka, ale pouze pokud manželé žili v řádném manželství až do jejich smrti. Poprvé zde byl dán i prostor pro dědění manželce, která nebyla v manželské moci.¹¹⁵

V průběhu let se postavení dědiců ještě častokrát změnilo. Časem se prosadila zásada dědění v linii pokrevního příbuzenství, čímž došlo k hmotnému ohrožení vdovy, neboť byla pak na posledním místě v dědění. Ke zlepšení postavení vdovy pak přispěla zvláštní justiniánská úprava, které zajistila nezabezpečeným vdovám nárok na určitou část pozůstalosti, a to bez ohledu na ostatní dědice.¹¹⁶

3.6 PRÁVNÍ POSTAVENÍ ŽENY V NÁBOŽENSTVÍ

Ve starověkém Římě byla božstva a náboženské zvyklosti přiřazena do všech oblastí a stádií života. Římské náboženství vznikalo na základě představ, které měly vysvětlovat všechno dění kolem člověka a přírody. Vše se zakládalo na tvrzení, že každý římský muž má svého ochránce Genia (*Genni*), který ho doprovázel celý život a určoval jeho povahu. U žen byla touto ochranitelkou *Iuno*. Byla to římská bohyně, považovaná za bohyni narození, manželství a péče. Tyto své ochránce uctívala římská *familia* především domácími obřady a kultury. Z mnoha

---

¹¹⁵ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

¹¹⁶ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

veřejných obřadů byly ženy vyloučeny, protože byly úzce spjaty s oficiálním úřadem, na kterém se ženy účastnit nemohly. Velké římské bohyně jako Ceres, Flora a Pomona byly zastoupeny také mužským pohlavím. Navíc ženy neměly dovoleno obětovat se, až na pár výjimek. Jako příklad se zmiňují Vestálky, které prováděly při svých kultovních rituálech pouze bezkrvé oběti, jako byly květiny a mléko.¹¹⁷

Právní postavení žen v náboženství mělo nejvýznamnější formu v podobě bohyně vesty a jejích Vestálek. Bohyně Vesta byla symbolem posvátnosti a věčnosti rodinných vztahů. Byla to bohyně rodinného krbu, kolem kterého se soustřeďovala celá rodina. Vestu uctívala každá římská rodina. Oheň v rodinném krbu nesměl nikdy vyhasnout. Dokud oheň plápolal, byla rodina i dům pod Vesty ochranou.¹¹⁸

Vestálky, tak se nazývaly zvláštní kněžky, které vykonávaly službu bohyni Vestě. Vestálek bylo šest, ale tento počet se ustálil až koncem království, do té doby byl počet různý. Nejstarší z Vestálek byla představenou kolegia. Tato kněžská funkce byla nejspíše jedna z nejstarších, protože dle legendy o zakladatelích Říma (Romul a Remus), byla jejich matka též kněžkou bohyně Vesty.¹¹⁹

Vestálky vybíral *Pontifex Maximus*, což byl nejvyšší kněz a hlava kolegia pontifiků (sbor nejvýznamnějších kněží). *Pontifex Maximus* vybíral Vestálky zcela svobodně, a však za určitých pravidel. Jeho pravomoc byla omezena až později zákonem *lex Papia de vestalium*

---

¹¹⁷ *Frauen im Alten Rom* – Wikipedia. [online]. Copyright © 2020 [cit. 05.04.2020]
Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Frauen_im_Alten_Rom

¹¹⁸ FRÝDEK, Miroslav. *Právní, náboženské a politické aspekty starověké římské rodiny*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2012. Právo. ISNB 978-80-7418-157-3

¹¹⁹ SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. ISBN 80-901064-8-X

lectione, který určil, že se na výběru Vestálek bude podílet i lid. Nejprve bylo *Pontifexem Maximem* vybráno 20 potencionálních kandidátek na tuto funkci, ze kterých pak byly pomocí lidu vylosovány nové Vestálky. Jedním z kritérií pro funkci Vestálky bylo, že to mohla být dívka ve věku pouze od 6 do 10 let, která pocházela z patricijské rodiny. Dívky měly být neposkvrněné, jak duševně, tak fyzicky. Dívky musely mít živé rodiče, musely vykonávat pouze čestné povolání a nesměly být osamostatněné. Dívka nesměla mít žádné tělesné ani duševní vady. Funkce Vestálky nebyla doživotní, mohla trvat pouze do 40 let ženy. Vestálky měly za úkol hlídat oheň v chrámu bohyně Vesty, vyhasnutí ohně by znamenalo zkázu pro celý Řím a Vestálka by byla potrestána trestem smrti.¹²⁰

Z pohledu postavení ženy v náboženství bylo zajímavé, že zasvěcovací rituál Vestálky se odehrával prostřednictvím rituálního sňatku. Tento rituál se jmenoval *captio* a měl společné znaky s římskou svatbou. Šlo v podstatě o to, že *Pontifex Maximus* odvedl budoucí kněžku z jejího domu od rodičů, od jejího *paterfamilias* a tímto okamžikem se stala plně svéprávnou. A značnou výhodou pro ni bylo i to, že ačkoliv byla svéprávnou ženou, nemusela mít svého poručníka (*tutora*). Otcovskou moc jím nahrazoval nejvyšší římský kněz, a tudíž mohly být Vestálky kontrolovány pouze ním. Vestálky byly velmi vážené a měly mnoho společenských i právních privilegií. Ve městě směly využívat vůz, při hrách v divadle měly svá vyhrazená místa, mohly dědit ze závěti, mohly svědčit u soudu. To, že byly kněžky velmi vážené dokazuje také fakt, že měly tzv. *sacrosante*. Což znamenalo, že byl trestem smrti potrestán každý, kdo na Vestálku vztáhl ruku či jí, jakkoliv urazil. Tato výsada platila rovněž i na osoby, které byly doprovodem Vestálky. Zajímavostí také je, že pokud zločinec, který byl veden na popravu,

---

¹²⁰ SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. ISBN 80-901064-8-X

potkal Vestálku, bylo to bráno jako boží zásah a musel být okamžitě propuštěn na svobodu.¹²¹

I přes všechna privilegia, která Vestálky měly, i ony mohly být potrestány trestem smrti, a to v případě, pokud navázaly milostný vztah s mužem. Tím, že se žena stala Vestálkou se zavázala k tomu být neposkvrněnou pannou až do konce svojí služby. Sňatek mohla Vestálka také uzavřít až po skončení výkonu své služby, to znamená tedy po třiceti letech. Římané pohřbívali Vestálky za živa, protože vzhledem k jejich nedotknutelnosti nesměla být prolita jejich krev. Za její smrt nesměl být nikdo zodpovědný, proto v případě trestu smrti, byly v podzemí, v komoře, kde měly postel, lampu, olej, mléko, vodu a chleba. Poskytnuté vybavení včetně toho, že Vestálky do těchto komor vstupovaly samy, působilo, tak, že nezemřely ničí vinou. Vestálky tak nesměly být zabity násilím, aby Římanům nebyla přisuzována žádná odpovědnost za výkon trestu smrti.¹²²

Velmi zajímavou osobou z pohledu ženy a náboženství byla také sv. Kateřina (*Catharina*), která zemřela mučednickou smrtí. Dle legendy šířila Kateřina své křesťanské učení. Vysvětlovala lidem i císaři, že Bůh je pouze jeden, a že Bohové, které uctívají jsou pouze lidé, kteří svou silou, dobrosrdečností nebo jinak, získali úctu i po smrti. Císař Maximian Daia sezval velkou řadu učenců, kteří měli v moudrosti Kateřinu porazit. To se však nepovedlo a císař Maximian Daia se snažil dál odvrátit Kateřinu od její křesťanské víry. Kateřina stále trvala na svém, a tak ji císař nechal zmrskat a dát do žaláře, aby umřela hladem. Dále legenda praví, že Kateřinu navštívila v žaláři císařovna Justina. Ta si vyslechla

---

¹²¹ SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. ISBN 80-901064-8-X

¹²² SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. ISBN 80-901064-8-X

její učení a v Boha uvěřila. Císař si po dvanácti dnech nechal Kateřinu znovu předvolat, jestli své učení nechce odvolat. Kateřina však nechtěla, a tak ji císař nechal zemřít mučednickou smrtí. Nejprve ji chtěli umučit na kole, které mělo Kateřinu probodat a zlomit ji kosti, to se ale rozpadlo, a tak byla Kateřině sřata hlava. Později byla Kateřina prohlášena za svatou.¹²³

Postupem času, když se křesřanství v době po Kristu rozšířilo, změnilo se z řásti i postavení římských žen. Jako příklad lze uvést, že ženy, které zastávaly funkci panny, nebo také funkci Kristovy nevěsty, přestávaly být součástí rodiny. Panny vytvářely menší otevřenější skupinky, kde byly důležité převážně přátelské vztahy. Zámožné ženy vytvářely mnohdy i skupiny většího seskupení, někdy až stočlenné. V rámci těchto skupin získávaly ženy podporu asketů a ve velkých městech měly dokonce možnost se takto postavit na úroveň biskupů.¹²⁴

Ženy se v době křesřanství začaly i více vzdělávat. K nejvzdělanějším ženám této doby patřily výhradně představené klášterů abatyše, ctihodné matky, které byly emancipované a nezávislé na světě mužů. Ženy začaly usilovat o uznání svých práv, hlavně o právo a povinnost vzdělávat se. Chtěly i docílit větší účasti a spoluzodpovědnosti na životě společnosti a církve. V počáteční době předkřesřanské, mohly ženy stejně jako muži zastávat funkce domů obce. Ženy mohly působit, jako prorokyně, apoštolky, učitelky, kazatelky i jako kněžky. Se vznikem církevní hierarchie však byly ženy

---

¹²³ VONDRUŠKA, Insidor *Životopisy svatých*. řást první. Praha. Nakladatelství Ladislav Kuncíř, 1930

¹²⁴ MARKSCHIES, Christoph. *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesřanství*. přel. Kateřina Rynešová, Praha: Vyšehrad 2005. ISBN 80-7021-775-8

ze všech oficiálních úřadů církve opět vytlačeny, údajně pro jejich konstituční slabost. Vše tedy připadalo opět do rukou mužů.¹²⁵

---

¹²⁵ MARKSCHIES, Christoph. *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*. přel. Kateřina Rynešová, Praha: Vyšehrad 2005. ISBN 80-7021-775-8

Závěr

Právo římské říše je značně obsáhlé, což je logické, protože římská říše existovala po dlouhá staletí, a postavení žen se v průběhu let přirozeně vyvíjelo. Přesto však pohled na ženu zůstal určitým způsobem stejný pro všechny etapy římské historie. Žena byla římskou společností brána, jako osoba křehká, lehkomyšlná a slabá, a z tohoto důvodu mohla existovat pouze prostřednictvím muže, jako jeho matka, manželka či dcera. Pokud tento muž zemřel, byl jí ustanoven opatrovník. Žena, tak nikdy nebyla svobodná ve všech směrech, vždy stál po jejím boku nějaký muž, který jí měl chránit, spravovat její majetek nebo dohlížet nad jejím chováním.

Ačkoliv si naše moderní společnost převzala některé prvky z římského práva, jako je například dědění dle intestátní posloupnosti, kde má právo na majetek v první linii především manželka a děti, tak náš právní systém ženám značně vychází vstříc. Ženy jsou více svobodné, než byly ženy v římské společnosti. V dnešní době mohou ženy zastávat například úřednické postavení a zapojovat se aktivně do politického dění našeho státu, což v římské společnosti rozhodně nepřípadalo v úvahu.

Psaním této práce jsem dospěla k celkem jasnému názoru, a to že ženy v dnešní době mají své postavení daleko lepší, než měly ženy v římské společnosti.

Resume

The key objective of my Bachelor's thesis is to analyse and summarise women's legal rights in Rome. The emphasis is to highlight the position of women in the Roman family as well as in society. The notion of the legal status of women in Roman law is very comprehensive, making it possible to approach it from many different perspectives, as a result every single detail of the legal status of a woman has not been comprehensively evaluated. The main objective of this work was to commence from the perspective of a woman who, as a human, from birth, finds herself in various positions and social roles while also having different rights and duties.

The first part of my thesis work is focused on the historical context of the topic of the legal status of women in Rome. This part is divided into five subchapters, which are further divided according to the historical stages of the Roman system; ie Ancient Rome, The Royal Period, The Period of the Republic and The Period of the Empire; and further divided into a Principate and Dominate. It explains to the reader the legal situation of this historical period and reviews and discusses the legislation that most influenced the legal position of women in Roman society during this period.

The second part of my work deals with the personal status of Roman women, especially how their ability to act as an entity and not as an object of law, their ability to be a bearer and executor of rights and their capacity were limited. This section is divided into four subchapters which are: legal personality, legal capacity, tort and delict. From this perspective, attention is also paid to the status of a woman as *alieni iuris* and *sui iuris* since her other rights, in particular the rights of the owner depended on her status.

The third chapter, entitled “The legal status of women in the Roman family”, is crucial to this thesis. This chapter discusses the position of women in private law, especially family law, and describes, albeit marginally, the legal status of women in public law. This chapter is predominantly dedicated to the position of women in the family. The status of women in the Roman family is divided into the roles that a woman developed into during the course of her life. Attention is drawn to the woman in the position of daughter, wife, mother and ultimately – widow. The remainder of the chapter focuses on the position of women in religion. With regards to religion, the rights and duties of priestesses of the goddess Vesta, their privileges, prohibition and restrictions related to the performance of their service are described.

Seznam použité literatury:

Knižní zdroje

1. BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2., přeprac.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5
2. BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2., přeprac. vyd., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0243-X
3. BUBELOVÁ, Kamila. *IUS Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu konané 2. a 3.11.2001 v Olomouci*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0582-2
4. BUBELOVÁ, Kamila a DOSTALÍK, Petr. *Praktikum z římského práva*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-61-8
5. DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-15-2
6. FRÝDEK, Miroslav. *Právní, náboženské a politické aspekty starověké římské rodiny*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2012. Právo. ISBN 978-80-7418-157-3
7. GALÁN, Juan. Eslava. *Milostný život ve starém Římě*. Vyd. 1. V Praze: Ikar, 2004 ISBN 80-249-0410-1
8. HERYOVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Díl I. 5. vydání. V Praze: Nakladatelství J. Otto, 1921.
9. HRDINA, Ignác Antonín a Petr DOSTALÍK. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-235-6
10. KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1
11. KINCL, Jaromír. Gaius: *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-054-3

12. KINCL, Jaromír a Valentin URFUS. *Římské právo: [celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult]*. Praha: Panorama, 1990. Učebnice. ISBN 80-7038-134-5
13. MARKSCHIES, Christoph. *Mezi dvěma světy – Dějiny antického křesťanství*. přel. Kateřina Rynešová, Praha: Vyšehrad 2005. ISBN 80-7021-775-8
14. REBRO, Karol a Peter BLAHO. *Rímske právo*. 4., dopl. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, ISBN 978-80-7380-782-5
15. SKŘEJPEK, Michal. *Digesta neboli Pandekty*. Praha: Karolinum, 2015, ISBN 978-80-246-3063-2
16. SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. ISBN 80-901064-8-X
17. SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo v datech*. Praha: C.H. Beck, 1997. ISBN 3-406-42427-9
18. SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva*. Vyd. 2. Praha: LexisNexis cz s.r.o. 2006, ISBN 80-86199-89-4
19. SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. Vyd. 1 Praha: Orac, 2001, ISBN 80-86199-32-0
20. SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-334-6
21. STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie. ISBN 978-80-7418-184-9
22. VÁŽNÝ, Jan. *Soustava práva římského*. Díl I., Nauky všeobecné. Brno: Nákladem Čs. Akademického spolku Právnick, 1946.
23. VONDRUŠKA, Insidor *Životopisy svatých*. část první. Praha. Nakladatelství Ladislav Kuncíř, 1930

Články

1. SKŘEJPEK, Michal. *Postavení žen v leges regiae a zákoníku XII. desek*. In BUBELOVÁ, Kamila (ed). *Ius Romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu konané 2. a 3. 11. 2001 v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.

Internetové zdroje

1. Dějiny a historie Říma | Váš Průvodce Řím. *Za poznáním Říma | Váš Průvodce Řím* [online]. Copyright © 2009 [cit. 21.02.2020]. Dostupné z: <http://www.rim.maweb.eu/dejiny-a-historie/>
2. *Frauen im Alten Rom* – Wikipedia. [online]. Copyright © 2020 [cit. 05.04.2020] Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Frauen_im_Alten_Rom
3. *Hvězdy - Názvosloví - Vesta*. [online]. Copyright © 2009 [cit. 21.02.2020]. Dostupné z: <http://hvezdy.astro.cz/nazvoslovi/672-vesta>
4. Komentář NOZ: § 15, 16 - Osoby; Všeobecná ustanovení | Právní prostor. *Právní prostor* [online]. Copyright © 2009 [cit. 21.02.2020]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/k-komentar-noz-15-16-osoby-vseobecna-ustanoveni>
5. Procesní způsobilost | epravo.cz. EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - *Sbírka zákonů, judikatura, právo* [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/procesni-zpusobilost-38344.html>
6. Příspěvatelé Wikiknih, *Rodina ve starém Římě/Výchova dětí* [online], Wikiknihy: Otevřená sbírka učebnic a knih, c2007, Datum poslední revize 3. 04. 2007, 00:54 UTC, [citováno 19. 02. 2020]
<https://cs.wikibooks.org/w/index.php?title=Rodina_ve_star%C3%A9m_%C5%98%C3%ADm%C4%9B/V%C3%BDchova_d%C4%9Bt%C3%AD&oldid=9915>

